

Универзитет у Београду
Филозофски факултет
Одељење за историју

МАСТЕР РАД

**Владари Аморијске династије у делу Јосифа
Генесија**

Ментор:

проф. др Влада Станковић

Студент:

Никола Милошевски ИС19/43

Београд, 2020.

Садржај

I Предговор.....	2
II Увод.....	3
III Позиција аутора.....	4
IV Аморијски цареви пре доласка на престо.....	8
V Аморијски владари у односу на Лава V и Василија I.....	10
VI Однос са суседима.....	15
VII Црквена политика.....	25
VIII Царев круг блиских људи.....	28
IX Побуне.....	39
X Предсказањима против Аморијаца.....	41
XI Цареви на самрти.....	43
XII Грешке, контрадикторности, верзије догађаја.....	44
XIII Закључак.....	46
XIV Извори и литература.....	49

Предговор

Аморијска династија владала је Византијским царством од 820. до 867. године. Чинила су је три владара:

- Михајло II Аморијац (820-829)
- Теофил (829- 842)
- Михајло III (842-867)

Овај период представљао је важну целину за формирање снажног Царства какво ће бити у време Македонске династије којој је Аморијска династија претходила. У овом периоду коначно је решен верски спор поштоовања икона који је представљао кључни проблем Византије више од једног века. Владавине Михајла II и Теофила обележене су махом нетрпељивошћу према иконофилима, да би након смрти потоњег регенткиња њиховог младог сина Михајла, Теодора, рестаурирала култ икона за свагда.

Када су војни подухвати у питању, овај византијски период карактерише непрестани сукоб са Арабљанима на два фронта- на источном (малоазијском) где ће Византија временом односити све важније победе, од којих бих издвојио победу у бици код Порсона 863. године,. На западном фронту Арабљани пак бележе постепене успехе, 827/8. освајају важно стратешко острво Крит, а од 827. када се искрцавају на Сицилију из године у годину освајају византијске територије. Ово је период важних дипломатских и мисионарских продора ка северу- након руске опсаде Цариграда 860. године отпочиње мисионарска делатност византијских монаха међу далеким народима какви су Руси, Хазари и Моравски Словени. Међу ближним суседима, 864. византијска војна активност приморала је бугарског кнеза Бориса да прими хришћанство.

На послетку, ово време чине многи Византинци који су, упркос томе што нису носили царску круну, обележили ову епоху. Издвојио бих Тому Словена, чија је побуна 821-823. озбиљно угрожавала престо Михајла II. У време његовог унука Михајла III афирмисале су

се многе личности које су имале велики утицај на самог цара- његова мајка царица Теодора за период од 842. до 856. године, његов ујак Варда од 856. до 866., као и његов будући крвник и наследник Василије. На послетку, ово је и време патријарха Фотија, не само великог духовника, већ и великог интелектуалца и државника.

Увод

Дело Јосифа Генесија представља изузетно важан и занимљив извор за епоху Аморијске династије. Обухвата период од доласка на власт Лава V (претходника Михајла II) 813. године до смрти Василија I (наследника Михајла III) 886. године. Карактеристично је да, као део литералног блага македонске епохе, има негативан став према аморијским владарима и настоји да оправда чин оснивача македонске династије. Имајући у виду да се рад преваходно бави погледом Јосифа Генесија на владаре Аморијске династије, прво поглавље је посвећено историјској позицији овог аутора. У њему сам се бавио чињеницама које је Јосиф Генесије у свом делу износио о владарима Аморијске династије, али сам се трудио и да проникнем у оно „што пише између редова”. У другом поглављу обрађени су подаци које Генесије доноси о владарима Аморијске династије пре њиховог доласка на престо. Те податке доноси захваљујући чињеници да су били у непосредној околини владајућег цара. Тако је Михајло II био близак сарадник Лава V, док су Теофил и Михајло III били принчеви. У трећем поглављу сакупљени су важни подаци за боље сагледавање владара Аморијске династије у делу Јосифа Генесија који се могу се наћи у погледу овог аутора на Лава V у првој књизи, владара чијим убиством је започела владавина Аморијске династије, као и на Василија I у другом делу четврте књиге, владара чијим мачем је владавина Аморијске династије окончана. Четврто поглавље односи се на политику Аморијских владара према суседним народима, најчешће повезана са ратовима и понеким дипломатским мисијама. Ради лакшег приказа, суседи су подељени на источне, балканске и на западне. Црквена политика Аморијских владара, о којој Генесије није посвећен као војним походима, обрађена је у петом поглављу. Као гранични догађај у

црквеној политици Аморијских владара узео сам рестаурацију икона 843. године. Важне информације за утврђивање положаја царева Аморијске династије пружају личности блиске владарима које су код Генесија опширно описиване, а обрађене су шестом поглављу. Ради лакшег прегледа подељени су на царице, царске сроднике и остале важне личности. Време Аморијске династије обележено је и бројним заверама и побунама које су обрађене у седмом поглављу. „Предсказањима против Аморијаца“ симболичан је назив за поглавље у којем су набројана уочена предсказања којима дело Јосифа Генесија, попут других дела византијских аутора, обилује. За њима следи поглавље опису владара које Генесије традиционално обзнањује у последњим главама сваке књиге и везује их за њихову смрт и поглавље у коме су систематизоване све грешке, контрадикторности, верзије и нерегуларности које сам у „Историји владара“ успео да откријем.

Позиција аутора

„Историја владара“ сачувана је у само једном рукопису из XI века, на чијим маргинама је написано да је дело Јосифа Генесија. Када се говори о аутору дела „Историја владара“, важно је напоменути да се о њему зна заиста мало. Основни разлог за то је чињеница да готово нема историјских извора који говоре о њему.¹ Изузетак представља “Кратка историја” Јована Скилице написана крајем XI века. Јовану Скилици, високом царском достојанственику, били су лако доступни радови ранијих историчара. За писање свог дела које обухвата период од 811. до 1057. године, поред осталих, Скилица је користио и „Историју владара“ за период до смрти Василија I. У уводу свог дела Скилица говори о његовим претходницима. За историчаре након Теофана Исповедника, у које сврстава и Јосифа Генесија, говори да нису успели да пишу тачно о догађајима, као и да су испуњавали сопствене циљеве, попут величања владара.² Имајући у виду недостатак

¹ Genesios, 9.

² John Skylitzes, 1-3

извора који говоре о аутору и делу, о идентитету аутора и његовој историјској позицији морамо трагати у самом делу.

Као што је напоменуто, „Историја владара“ која се састоји од 4 књиге и обухвата период од владавине Михајла I (811-813) до смрти Василија I 886. године сачувана је у само једном рукопису из 11. века, безмало два века удаљеним од догађаја о којем говори. На маргинама рукописа је неко накнадно, највероватније у XIV веку, као име аутора додао име „Генесије“.³ С тога се с правом поставља питање: „Да ли је неко из XIV века могао звати име аутора?“ Много података о аутору и времену настанка дела може се наћи у самом тексту дела.

У уводу „Историје владара“ аутор говори да је писао по налогу свог цара Константина, сина цара Лава.⁴ У питању је цар Константин VII Порфирогенит рођен 905. године, који је владао од 913. до 959. године. За његову дугу владавину карактеристично је да је самостално владао тек од 945. године. Наиме, када је 913. као седмогодишњак наследио свог стрица Александра, у његово име је владао низ нестабилних регенстава, све док се као његов заштитник није афирмисао Роман Лакапин. Од 920. до 944. године Константин је био потиснут од стране овог способног човека. Након што су Романа свргли његови синови, Константин је успео да их се реши и влада без туђих уплитања.⁵ Већина истраживача се слаже да је увод посвећен цару Константину VII настао током његове самосталне владе, док је већина текста написана значајно раније.⁶

У оквиру Константиновог интелектуалног круга настао је велики број дела, међу којима је и биографско дело чији је аутор познат као Теофанов настављач.⁷ Чланство Генесија у овом интелектуаном кругу не може се потврдити услед недостатка извора, али засигурно је да је, уколико је наложио његово писање, цар Константин надзирао настанак овог дела чији је циљ био агитација у корист династије Македонаца. У прилог тврдњи да је Генесије, попут Теофановог настављача, био део македонске пропаганде је и његов негативан однос према претходницима Василија I, нарочито Михајла III.

³ Genesios, 9.

⁴ Исти, 1-3

⁵ Г. Острогорски, *Историја Византије*, 253-271.

⁶ Genesios, 9.

⁷ Исти, 10

Када се у разматрање узме однос дела Јосифа Генесија и Теофановог настављача, чак и у нестручно око упада чињеница да имају много сличности, али да је Генесијево дело краће и много лошије написано. Неки од истраживача су изнели могућност да је цар Константин, незадовољан Генесијевим радом, ангажовао Теофановог настављача.⁸ Сам Генесије, насупрот овим претпоставкама, у уводу тврди да је први забележио догађаје из његовог дела.⁹

Сама структура дела наводи на постављање питања. Прве три књиге су посвећене по једном цару- Лаву V, Михајлу II и Теофилу. Са друге стране, четврта књига је посвећена двојници владара- Михајлу III и Василију I. Иако је Василије далеко лепше приказан, њему је посвећено мање текста. (владавине Михајла III су посвећене главе 4.1-4.28, док се Василије помиње од 4.24 до 4.42 или у странама 29 насупрот 19). Да ли је део о Василијевој владавини касније придодат, остаје непознаница. Преводилац напомиње да је одељак где Генесије набраја арапске емире Крита¹⁰ могао настати у време између 915. и 930¹¹, највероватније у време превласти Романа Лакапина, за којег претпостављам да није имао интерес да се Македонска династија нарочито уздиже, пре свега јер је желео успостављање сопствене династије и у складу с тим поставио свог најстаријег сина Христофора (преминулог 931. године) за престолонаследника.¹² То упућује да је цар Константин VII могао бити иницијатор допуне четврте књиге историје.

Када је у питању Генесијев однос према другим изворима свакако стоји чињеница да је као човек близак кругу Константина VII имао приступ великом броју дела који говоре о периоду о којем пише. Генесије у два наврата помиње Теофана Исповедника¹³ али се, према наводима преводиоца, не види да га је игде користио. Евидентно је да он кроз „Историју“ провлачи велики број личности те је могао користити њихове биографије које су данас, већином потпуно изгубљене. Било како било, његово коришћење извора је веома површно, па сигурно постоји више од 22 контрадикторности¹⁴ и верзија колико сам ја

⁸ , F. Barišić, *Genesisje i Teofanov nastavljač*

⁹ Genesisios, , 3.

¹⁰Genesisios, 2.10

¹¹ Исти, 13

¹² Г. Острогорски, *Историја Византије*, 268.

¹³ Genesisios, 1.12-1.14

¹⁴ Контрадикторностима је посвећено једно поглавље

успео да уочим. Свакако је у делу оставио лични печат- приврженост Константину Јерменину која се код других не јавља и навођење критских емира за које преводилац тврди да се нигде не могу наћи.¹⁵

Читајући Генесијеву „Историју“ лако се може уочити увођење једне личности у важне догађаје у току владавине Теофила и Михајла III. У питању је Константин Јерменин, који у свим догађајима има улогу праведника и, по мојој оцени, Генесију није био неопходан за наратив ниједног догађаја у којем учествује. Његово учешће у догађајима ће бити подробније описано у одељку „Блиски људи царева“, а овде ћемо се задржати на његовој повезаности са Генесијем. Делим мишљење највећег броја историчара који сматрају да је Јосиф Генесије родбински повезан са Константином Јерменином. Према мом рачуну, Генесије га у улози храброг и племенитог праведника ставља у чак пет ситуација¹⁶ и вероватно такве афинитете диктирају пре свега ауторови лични разлози, имајући у виду да за македонску пропаганду Константин нема већег значаја. Ако се у обзир узме да је највећа Константинова активност била средином IX века, док је Генесијева била у другој четвртини X века, највише шанси има теорија да је Генесије Константинов унук. По овој теорији Константинов син Тома је Генесијев отац.¹⁷

Поред већ поменутих контрадикторности, важно је напоменути да Генесије често догађаје описује кроз неколико верзија, често фиктивних, а још чешће представљајући их као различите догађаје. Најбољи пример је чувена битка код Дацимона 838. када су Арапи страховито поразили византијску војску. Он ову битку помиње у три верзије у трећој књизи¹⁸, док у четвртој књизи ствара потпуно фиктивну другу битку код Дацимона.¹⁹ Попут других византијских аутора, који овим путем показују своју ученост, његово дело је проткано хомерским, херодотовским и библијским моментима, али и као и просечни сујеверни Ромеј, велику пажњу посвећује предсказањима, пророчанствима и непогодама.²⁰

¹⁵ Genesios, 24.

¹⁶ Genesios, 4.3, 4.10, 4.18, 4.23, 4.28

¹⁷ A. Markopoulos, Quelques remarques sur la famille des Genesioi aux IXe-Xe siecles,' ЗРВИ 24-25 (1986) 108.

¹⁸ Genesios, 3.2, 3.8. и 3.13

¹⁹ Исти, 4.14

²⁰ Више у засебном поглављу

Из дела се може назрети и Генесијево верско опредељење. Иако је цео век удаљен од рестаурације икона (843.) у њему се и даље осећа велика срџба према иконоборцима, али и нешто ближе патријарху Фотију, о којем нема добре речи. Када је његова политичка опредељеност у питању Генесије је посвећен односима на Истоку, што се може видети на основу тога што су сукобима и односима са источним суседима посвећени велики делови сваке књиге, док се на Балкану спорадично помињу Бугари и критски емири, а на Западу само једно посланство франачком краљу и Василијев сукоб око Сицилије.

Аморијски цареви пре доласка на престо

Генесије доноси понеке податке о владарима Аморијске династије пре њиховог доласка на престо захваљујући чињеници да су били у непосредној околини владајућег цара. Тако је Михајло II био близак сарадник Лава V, док су Теофил и Михајло III били принчеви.

Прве податке о Михајлу II Генесије даје из времена када је Михајло био подређен стратегу Анатолијске теме Вардану Турчину.²¹ О Михајловом пореклу и везаности за Малу Азију и град Аморион изузев надимка „Аморијац“ сведоче и важне главе у трећој књизи које говоре о овом граду као средишту династије Аморијаца.²² Када се Вардан припремао за побуну против царске власти, Михајло се, поред Лава Јерменина (будућег Лава V) и Томе Словена, јавља као део најближих Варданових људи. Њих четворица, према предању, одлазе код монаха који им прориче да ће Варданове побуне пропасти, док ће се Лав V и Михајло II попети на царски престо, а Тома ће бити надомак успеху.²³ Генесије напомиње да је Михајло био ожењен Вардановом ћерком Теклом²⁴ која је преминула 823. године, након чега је Михајло оженио Еуфросину.²⁵ Из брака са Теклом рођен будући Михајлов

²¹ Genesios, 1.6

²² Исти, 3.11-3.13

²³ Исти, 1.6

²⁴ Исти, 2.1

²⁵ J. Herrin, *Women in Purple: Rulers of Medieval Byzantium*, 176-77.

наследник Теофил. У временима када је Вардан морао да се преда пред надмоћном војском цара Нићифора I (802-811), након чега је ослепљен, Михајло је, као и Лав Јерменин, прешао на страну цара. Цар га је наградио положајем комеса корте, што је подразумевало бригу о безбедности царског шатора и кампа током похода.²⁶ Током битке код Версиникије 813. Михаила Генесије не помиње, али након битке када су трупе пред Цариградом желеле свог команданта Лава Јерменина за цара Михајло се налази у улози његове десне руке. Штавише, неодлучног Лава Михајло је убедио да нападне град обећавајући да ће га војска лако освојити, али Генесијевим речима, и да ће га убити уколико буде оклевао.²⁷ Након успешног свргавања Михајла I Михајло Аморијац се налази уз Лава при његовом крунисању. Генесије преноси да је Михајло том приликом стао Лаву на царски огртач, што је протумачено као предсказање Лавовог свргавања. Михајло је постао протоспатар- вођа цареве коњичке пратње.²⁸ У наредним годинама бележи се даље Михајлово напредовање, захваљујући пријатељству са владајућим Лавом V, који је по доласку на престо кумовао Теофилу на крштењу 813.. Михајло је добио титулу Патрикија и положај заповедника Екскубита.²⁹ Генесије наводи да је већ у то време однос са Лавом почео да се квари и да је Михајло био оптужен за издају, али је успео да се оправда и преузме заповедништво. Лав је планирао да га убије, али према Генесију, Бог га је штитио и водио ка престолу. Међутим, Михајло је поново пао у немилост током зиме 819/820. године. Утамничен је због увреде (приписивало му се да је некултуран, па чак и да је вређао царски пар). Од спаљивања Михајла је спасио апел царице Теодосије која је убедила мужа да то не чини током божићних празника³⁰ Међутим, током тамновања Михајло је успео да на своју страну придобије чуваре и младог евнуха Теоктиста (будућег регента Михајлу III). Они су се током ноћи, прерушени у свештенике, ушуњали у једну од дворских цркви и у јутарњим часовима убили Лава који је дошао на службу.³¹

Када су у питању Теофил и Михајло (будући III) мора се имати у виду да су пре доласка на престо, због младости, имали мале улоге током владавине својих очева. Као што је већ

²⁶ Genesios, 1.8

²⁷ Исти, 1.2

²⁸ Исти, 1.3

²⁹ Исти, 1.11

³⁰ Исти, 1.17-1.18

³¹ Исти, 1.19-1.20

поменуто, Генесије наводи да је Теофилу на крштењу кумовао Лав V као нови цар, што би, имајући у виду да се крштење обављало убрзо након рођења, Теофил морао родити 812/813. године.³² Ова тврдња има додатну вредност јер Генесије наводи у две верзије о нападима Томе Словена на Цариград да је у одбрани града учествовао син цара Михајла Теофил³³ У обе верзије Теофил се јавља као директан учесник. У првој верзији храбро брани град од напада Томе Словена, док у другој, по наређењу оца, износи реликвије што је честа сцена приликом опсаде Цариграда. Поставља се питање да ли је Теофил стварно могао бранити Цариград или му то приписује временски удаљени Генесије, који је могао користити дела која агитују у корист Аморијске династије, настајала можда баш у време цара Теофила (829-842). С обзиром да је побуна Томе Словена беснела од 821. до 823. године и да је Цариград на годину дана опседнут у децембру 821³⁴ Теофил је до краја опсаде могао имати највише десет година и мало је вероватно да је, уколико је и имао улогу бранитеља Цариграда, та улога могла бити нешто више од почасне. Теофил је наследио оца 829. године као младић од шеснаест година.

За разлику од свог оца Теофила, Михајло III је постао цар изузетно млад, са око две године.³⁵ С тога Генесије помиње само на једном месту непосредно пре смрти његовог оца. озбиљно болесни Теофил држи опроштајни говор у којем помиње своју удовицу и недораслог сина и апелује на присутне да им буду верни.³⁶

Аморијски владари у односу на Лава V и Василија I

Важни подаци за боље сагледавање владара Аморијске династије у делу Јосифа Генесија могу се наћи у погледу овог аутора на Лава V у првој књизи, владара чијим убиством је започела владавина Аморијске династије 820. године, као и на Василија I у другом делу четврте књиге, владара чијим мачем је владавина Аморијске династије окончана 869. године.

³² Исти, 1.11

³³ Исти, 2,3 и 2.5

³⁴ Г. Острогорски, *Историја Византије*, 207-208

³⁵ С. Mango, *When was Michael III Born?*

³⁶ Genesios, 3.18

Лав V Јерменин (813-820)

Лав Јерменин има сличан војнички пут као и Михајло Аморијац. Обојица су блиски људи Вардана Турчина у време спремања његове побуне, али у време њене пропасти су на страни цара Нићифора I, за шта бивају награђени.³⁷ О Лавовој каријери између награђивања и битке код Версиникије јуна 813. године Генесије не пише. У време битке о Лаву доноси две верзије. По првој, Лав, стратег анатолијске теме, се издајнички држао по страни, чекајући праву прилику да преузме престо.³⁸ У другој верзији Генесије износи да се Лав, по тврдњама неких, храбро борио.³⁹ Без обзира на Лавово држање током битке, након ње његове трупе пред Цариградом желе да га поставе за цара. Генесије Лава у овом тренутку представља Лава неодлучног „попут Цезара на Рубикону“, док се као одлучни експонент жеље трупа јавља његов дугогодишњи сарадник Михајло Аморијац.⁴⁰ Лав без проблема улази у Цариград, свргава Михајла I, који се повукао у манастир, док су Михајлова жена и деца прогнана, а најстарији син Никета (каснији патријарх Игњатије) кастриран.⁴¹ Информација о односу Лава према Михајловом првенцу нам је важна јер индицира да се Михајло није баш „помирио са Божјом вољом“ како Генесије наводи⁴²

Лав је са царском круном наследио и тешкоће на Балкану настале након битке код Плиске 811. и Версиникије 813. године. Веома је проблематично што Генесије о односима са Бугарима на Балкану не говори готово ништа изузев што вишегодишњи рат сумира у једној глави описујући битку у којој су Бугари потучени.⁴³ Нема података о Лавовом покушају да убије бугарског владара Крума током преговора, као ни о Бугарској опсади Цариграда.⁴⁴ Претпоставка је да је Генесије, традиционално посвећен односима на Истоку, занемарио ове догађаје. Значајно више информација Генесије жели да пружи о Лавовом иконоборству и личности на крају прве књиге. Велику пажњу Генесије посвећује објашњењу како су Лава иконоборци на челу са Теодотом, изманипулисали да би се приклонили иконоборству и свргао патријарха Нићифора (806-815) у корист Теодота (815-

³⁷ Исти, 1.6-1.8

³⁸ Исти, 1.1

³⁹ Исти, 1.2

⁴⁰ Исти

⁴¹ Исти, 1.4-1.5

⁴² Исти 1.3

⁴³ Исти, 1.12

⁴⁴ Г. Острогорски, Историја Византије, 204-205

820).⁴⁵ За разлику од Лавовог случаја, за двојицу иконоборачких владара Аморијске династије- Михајла II и Теофила, Генесије не покушава да оправдава њихово иконоборство. Ипак, нешто касније Генесије напомиње да „неки говоре“ да је Лав од почетка био иконоборац, да је живео са својим истомишљеницима луксузно у палати (међу њима је и будући патријарх Јован Граматик (838-843)), али и да је ишао толико далеко да је прихватио и неке бугарске паганске ритуале током преговора са њима.⁴⁶ Попут Михајла II и Теофила, Генесије му у завршним реченицама уз многе мане, које се пре свега односе на иконоборство, приписује и одређене врлине. Лав је храбар ратник који је водио војску против Бугара и Арапа, али и изузетно суров. Иако грешан због свог иконоборства и лоше пева, Генесије му одаје признање за вештину управљања Царством⁴⁷, обновио је градове широм Македоније и Тракије⁴⁸, под мојом претпоставком да су у питању градови пострадали од стране Бугара у претходне две деценије.

Василије I Македонац (867-886)

Делови четврте књиге посвећени оснивачу Македонске династије дословно иду у корист тврдњи да је Генесије близак кругу Константина VII и македонској пропагандној историографији. О Василију Генесије, без изузетака, пише у позитивном светлу, док моменте који се могу протумачити као негативни, свесно прећуткује или представља у бољем светлу. Попут оснивача Аморијске династије, који је на престо дошао убиством владајућег цара, Василије се докопао престола завером, или да будемо прецизнији- двема заверама. Међутим, док Генесије подробно описује Михајлово учешће у завери против Лава V⁴⁹ Василијево учешће у заверама свесно прећуткује. За заверу против цезара Варде 866. године он окривљује завиднике са двора који су устали против Вардиног властољубља. Именом наводи само Симбатија, Вардиног зета и логотета дрома, који је завереницима дао знак да уђу и пред самим царом убију Варду.⁵⁰ Да је Василије задао

⁴⁵ Genesios, 1.13-1.14

⁴⁶ Исти, 1.24

⁴⁷ Исти, 1.15-1.16

⁴⁸ Исти, 1.25

⁴⁹ Исти, 1.17-1.21

⁵⁰ Исти, 4.23

први ударац нема помена.⁵¹ О Василијевом учешћу у убиству Михајла Генесије пише веома конфузно. Опет су завидници у улози сплеткароша који желе Василијеву смрт, док са друге стране људи из Василијевог круга, из страха да не буду убијени заједно са Василијем, извршавају убиство цара Михајла III у ноћи између 23. и 24. Септембра 867 године.⁵² Директног Василијевог учешћа у убиству готово да нема, изузев што Генесије напомиње да је Василије убијао за своју корист.⁵³

Василијевом путу до престола, као и Лавовом и Михајловом, Генесије посвећује велику пажњу. Међутим, за разлику од потоње двојице, Василије је свој пут крчио, према историографима македонске династије, у почетку захваљујући снази, рвачким способностима и Божјој наклоности, а затим брзим напретком кроз дворске структуре захваљујући наклоности владајућег цара Михајла III. За разлику од Михајла и Лава, који су дошли са истока, Василије је дошао из Македоније.⁵⁴ Ипак, Василијева породица ипак вуче порекло са истока, заправо из Јерменије, што делимично потврђује Генесије напоменама да је „сродник“ Константина Јерменина⁵⁵ као и да је потомак парћанског краља Арсака Старијег и Тиридата.⁵⁶ Уочио сам да царевима Аморијске династије, за разлику од Василија и Лава (за којег каже да је Амалеков потомак)⁵⁷, не наводи неко славно порекло. Василијевом долазак у Цариград, Генесије је, у складу са македонском пропагандом, обогатио бројним предсказањима, успесима и позитивним епитетима. Међу предсказањима његовог будућег успеха је и надлетање орла над његовом главом док је био дете, предсказање „старца који бљује ватру“ (можда св. Илија који је често повезиван са ватром), његов улазак у град кроз Златну капију, као и светац који се јавио у сну игуману (или монаху) манастира св. Диомеда (некада посвећеног Св. Илији).⁵⁸ Толико предсказања се не појављује код владара Аморијске династије, изузев ако најављују њихову смрт. Већ за ово време Генесије га карактерише као храброг, вољеног од свих,

⁵¹ J. V. Bury, ERE, 172.

⁵² Genesios, 4.28

⁵³ Исти, 4. 29

⁵⁴ Genesios, 1.24

⁵⁵ Исти, 1.26

⁵⁶ Исти, 1.24

⁵⁷ Исти, 1.1

⁵⁸ Исти, 4.24-4.25

снажног рвача.⁵⁹ Василије је толико снажан ратник да успева да побеђује чак и Константина Јерменина којег Генесије толико хвали.⁶⁰ Као што је већ напоменуто, даљи напредак Василије дугује наклоности цара Михајла III. О овом напретку Генесије доноси уопштен и хронолошки несређен преглед. За функцијом простата царева коњичке пратње, по Генесију су следиле титуле патрикија, затим женидба са Евдокијом Ингерином, положај магистра, паракимомена и на послетку савладара.⁶¹ Непосредно пре крунисања за цара, Генесије наводи да је Василије, по наређењу Михајла, бичеван и да је ову, својеврсну казну, ћутке подносио.⁶²

Када је у питању опис царева личности, карактеристичан за крај сваке Генесијеве књиге, за Василија се наставља низ позитивних епитета и успеха- посвећен државничким пословима, одличан ловац, бацач копља, рвач, добротинитељ, задужбинар.⁶³ Пет последњих поглавља у четвртој књизи посвећено је хваљењу Василија, док је позитивним особинама осталих владара посвећено најчешће једна до две уздржаних реченица. За време његове владавине Генесије највише пажње посвећује успесима у ратовима, док је осталим државним стварима посвећено мало места, за разлику од књига посвећених другим владарима. Помиње се у неколико наврата његова задужбина- црква Неа Еклесиа⁶⁴, затим његово друго крунисање након убиства Михајла III, које је упитно, јер је Василије био већ крунисан, али је објашњено да је овај пут крунисан по Божјој жељи и његов однос са синовима.⁶⁵ Поглавља 30-38 четврте књиге опширно описују Василијево ратовање у следећој размери: 30-31, 34-38 борби на Истоку против Арапа и павликијанаца, и 32-34. борби са афричким Арапима на простору Сицилије, јужне Италије и Јонског мора. Ово је издвојено како би се приказало да се ни код једног владара из Аморијске династије не може наћи таква посвећеност Генесија приликама на западу као код Василија. Ипак, оно што бих издвојио је да Василије више шаље војсковође против

⁵⁹ Исти, 4.24, 4.26

⁶⁰ Исти, 4.25

⁶¹ Исти, 4.26

⁶² Исти, 4.27

⁶³ Исти, 4.38-4.42

⁶⁴ Исти, 4.29, 4.34 и 4.41

⁶⁵ Исти, 4.29

непријатеља него што сам учествује, нарочито кад није у питању рат на Истоку. Тако се може видети у „Историји владара“ да Василије шаље против афричких Арапа Адријана, Проконија и Назара⁶⁶, док сам не учествује, а на Истоку учествује, али шаље и Андреја из Скитије⁶⁷ и доместика Христофера.⁶⁸ У највећем броју случајева, када су у питању владари Аморијске династије, они се појављују као предводници војске, док су остале војсковође подређене њиховој вољи.

Однос са суседима

Претходно поглавље, посвећено Лаву V и Василију I, савршен је увод за политику Аморијских владара према суседима. Оно што се у претходном поглављу наслућивало, а што ће подробније примерима бити приказано је да, када су битке у питању, цареви Аморијске династије често, попут Лава, па и чешће него Василије, храбро предводили војску, али и да су умели да изгубе вођство током тешкоћа у корист других способних војсковођа, како је то Генесије приказао. Ради лакшег приказа, имагинарно је подељен однос царева према суседима на истоку, на Балкану и на западу.

Источни суседи

Карактеристично је да су за период који „Историја владара“ покрива, источне границе Царства нестабилне и стално у опасности. Као највећа опасност у време пре доласка Михајла II и његове власти (820-829), али и Теофила (829-842) јавља се велика арапска држава предвођена багдадским халифама, док се у време Михајла III (842-869) и Василија

⁶⁶ Исти, 4.32-4.34

⁶⁷ Исти, 4.30

⁶⁸ Исти, 4.35

I (867-886) најчешће јављају локални емири и павликијанци, који су пре тога у нападу на Царство учествовали пре свега као подређени халифама.

Да источне границе нису биле мирне у време рата са Бугарима који су водили Нићифор I (802-811) и Михајло I (811-813) сведочи Генесије када каже да је Лав, као заповедник Анатолике, показао изузетну храброст у борби против Арапа, за шта га је потоњи цар наградио титулом патрикија.⁶⁹ Међутим, Лав V је као владар (813-820) такође имао сукобе са Арапима, за које Генесије каже да су били успешни.⁷⁰ Изузев ове две кратке информације, које се посредно могу извући из Генесијевог наратива, до устанка Томе Словена (821-823) немамо никакве вести о држању Арапа, како Абасидских халифа, тако и локалних пограничних емира.

У време Михајла II (820-829) такође нема нарочитих информација о односима са Арапима, изузев арапског уплитања у побуну Томе Словена. Халифат је у то време био под стабилном влашћу Ал-Мамуна (813-833) који је користио нестабилност у Византији након свргавања Лава V за корист сопствене државе. Не улазећи у поузданост две верзије које нам Генесије доноси о Томиној побуни, у свакој од њих утицај арапске државе је значајан. У првој верзији Арапи су искористили сукоб Томе, на чијој страни су биле скоро све малоазијске теме, и цариградске власти, како би пустошили источне границе (углавном побуњене територије). Пустошење је трајало док Тома није склопио споразум са Арапима. Да је Тома потом имао подршку Арапа сведочи чињеница да га је антиохијски патријарх крунисао за цара.⁷¹ Сматрам да је, с обзиром да је Антиохија била део халифата, патријархово учешће у крунисању, више протумачен од савременика као гест подршке Арапа него као нешто што има значајнију идеолошку тежину, јер је искључиво васељенски патријарх стављао круну на главу византијских царева.⁷² По свему судећи, Ал-Мамун се зауставио са најбољом идеолошком потпором коју је могао да понуди, а вероватно су и поданици халифата ушли у разнородну Томину војску. За даље, арапски владар је чекао разрешење побуне. У другој верзији Тома је деценијама живео у арапској Сирији где се представљао као некадашњи цар Константин VI (780-797) и стекао

⁶⁹ Исти, 1.8

⁷⁰ Исти, 1.15

⁷¹ Исти, 1.2

⁷² J. Кодер, *Византијски свет*. 88-90

наклоност Арапа обећавајући им да ће, уколико помогну, предати цело Царство, како Генесије преноси. Уз арапску помоћ побуна је почела пре смрти Лава V. Без обзира на историјску истинитост верзија, чињеница је да су се аспирације халифе Ал-Мамуна распршиле са угушењем Томине побуне 823. године.

За време владавине василевса Теофила (829-842) највише долази до изражаја сукоб са Арапима на источној граници. Готово да је Генесије целу књигу посвећену овом цару подредио источној политици. Од 22 главе колико трећа књига садржи, 17. је, у мањој или већој мери, посвећено овом питању. Мора се имати и у виду да је хронологија везана за ратове доста збркана, али и да о главном сукобу за овај период - бици код Дацимона 838. године, Генесије даје три верзије. Да би се боље схватила тадашња ситуација на истоку, ваља се позабавити двома личностима које Генесије сматра кључним - Теофобом и Манојлом. Теофоб, персијског порекла, био је из редова блиских Хурамитама, припадницима персијске секте која је под Бабаком започела дуготрајну побуну на простору данашњег Азербејџана против власти Ал-Мамуна и Ал-Мутасима (833-842) преко две деценије (око 816-838).⁷⁴ Две верзије о пореклу Теофоба и његовом успону не изгледају нарочито поуздано, али заједничко им је да је са њим дошла војска Персијанаца који су укључени у царске трупе, а Теофоб је, као њихов заповедник постао патрикије.⁷⁵ Са друге стране, Манојло је војсковођа арапског порекла који је, по свему судећи, у првим годинама Теофилове владе, био у Сирији као бегунац, да би се на послетку вратио у Цариград.⁷⁶ Генесије наводи да је убрзо по доласку на власт, цар Теофил припремао војску за рат против Арапа. Уз њега је био добар официрски кадар, предвођен Теофобом и Манојлом, с којима је цар и побеђивао и губио, али и имао честе несугласице.⁷⁷ У односу на владавину Михајла II, у ово време су се односи снага на источној граници изменили. Сада је Византијско царство имало релативну стабилност, док је арапску државу, између осталог, две деценије потресала Бабекова побуна, а побуњеници нису претрпели важнији пораз све до 833. године.⁷⁸ Иако Генесије изричито истиче да цар није слао помоћ Бабеку,

⁷³ Г. Острогорски, *Историја Византије*, 211.

⁷⁴ Н. Kennedy, *The Early Abbasid Caliphate*, 170.

⁷⁵ Genesisios, 3.3 и 3.4

⁷⁶ Исти, 3.2 и 3.12

⁷⁷ Исти, 3.2

⁷⁸ Н. Kennedy, *The Early Abbasid Caliphate*, 170.

верујем да она, због описане сарадње, није изостајала.⁷⁹ Поред непосредног бенефита за Царство у виду преласка Теофоба за значајним бројем Персијанаца, сигурно да је и за Теофила и за Бабека била значајно кординисано угрожавање западних гранаца државе Абасида. Претпоставам, да је након 833. и првог пораза хурамитска опасност опала и да се арапски отпор Теофилу повећавао, да би се, када је побуна до 838. потпуно била уништена, главнина арапских снага посветила борби против Византије, а потом је уследила битка код Дацимона и арапско освајање Амориона. За период пре 838. године Генесије доноси још неке разбацане податке везане за византијско-арапске сукобе, нарочито везане за положај војсковође Манојла, који се у том периоду налазио као бегунац у Сирији. За овај период пада успешно посланство монаха Јована Граматика код халифе са циљем ослобађања византијских заробљеника., али и повратка Манојла.⁸⁰ Да је овај тајни циљ посланства био успешан показало се ускоро када је Манојло, борећи се на страни Арапа, приликом напада на византијски град Герон, прешао на страну бранилаца и потом се вратио цару.⁸¹

О догађајима из 838. године, преломне за византијско-арапске односе у време Аморијске династије, Генесије бележи три помена. Већ при почетку приче о Теофиловој власти Генесије наводи да је цар са војсковођама Теофобом и Манојлом водио многе битке против Арапа, да је неке, у зависности од Божје воље, добијао, а неке губио, док је у једној једва извукао живу главу.⁸² И у две верзије које Генесије у трећој књизи о овој бици доноси заједнички моменат је да је у овом тешком поразу цар једва извукао главу, као и кључну улогу војсковође Манојла у царевом спашавању.⁸³ Прва верзија битке код Дацимона говори о Теофобом предлогу да Арапи буду нападнути ноћу. Предлог није прихваћен, а у отвореној бици византијска војска је била потучена толико да је самом цару претило заробљавање. У хаотичном окружењу битке Манојло је успео да пробије арапски обруч и спаси цара, док се у овом, финалном делу битке, према Генесију, цар понашао изгубљено и кукавички.⁸⁴ Друга верзија је опширнија, за разлику од прве говори и опсади

⁷⁹ Genesios, 3.3-3.5

⁸⁰ Исти, 3.10

⁸¹ Исти, 3.17

⁸² Исти, 3.2

⁸³ Исти, 3.9 и 3.14

⁸⁴ Исти, 3.9

Амориона. О плановима за ноћни препад, поразу и Манојловој акцији царевог спашавања Генесије доноси сличне информације.⁸⁵ Уз арапске трупе Генесије помиње Турке, јерменске владара Тарона и Васпуракана, као и емира Мелитене.⁸⁶ Према Генесијевом сведочењу, битку су одлучили Турци⁸⁷ са својим чувеним степским начином ратовања на коњу и узнемиравањем непријатеља сталним нападима стрелама. Верзије се разликују и када је у питању царско држање након битке. Док се, на основу прве верзије, Теофил повукао у Цариград јер се прочуло да је погинуо у бици,⁸⁸ у другој верзији цар је организовао одбрану код Никеје и Дорилеја, а након пада Амориона разболео се од дизентерије.⁸⁹ Као разлог за опсаду Амориона Генесије наводи византијску опсаду града Созопетре близу Мелитене. За овај град грчки извори говоре да је родно место халифе Мутасима (833-842), док арапски извори говоре да је халифа рођен у близини Багдада.⁹⁰ Претпостављајући да арапски извори имају бољи увид у место рођења халифе, могуће је да су грчки извори у опсади Созопетре тражили разлог за опсаду и пад Амориона, седишта царске династије. Цар је покушао да одобровољи халифу поклонима, као и да организује јаку одбрану града. Упркос храбрости браниоца град је пао, приликом чега је заробљен велики број угледника.⁹¹ Генесије не жели да ламентује над судбином Амориона⁹², а свакако остаје питање да ли је то једна од честих фраза грчких аутора или Генесију није нарочито стало да жали град повезан са династијом против које пише.

Ни након пораза код Дацимона Теофил није мировао. Генесије говори о преговорима са Францима о савезу против Арапа са простора северне Африке и Блиског Истока, за шта је

⁸⁵ Исти, 3.14

⁸⁶ Исти, 3.13

⁸⁷ Исти, 3.14

⁸⁸ Исти, 3.5-3.6

⁸⁹ Исти, 3.14

⁹⁰ Al-Tabari, 1324

⁹¹ Genesios, 3.11

⁹² Исти, 3.12

послат царев блиски сродник Теодосије.⁹³ О овом посланству 839. цару Лују Светом⁹⁴ Генесије наводи да је пропало са изненадном смрћу Теодосија.⁹⁵

За време владавине Михајла III (842-867) код Генесија сукоби са званичном арапском државом се не помињу. Разлоге треба тражити у нестабилности која је владала у Багдаду, где се за 25 година Михајлове владавине сменило пет халифа. О изненадном освајању египатске Дамиете 853. , подухвату византијске флоте какав није виђен од почетка арапске инвазије, код Генесија нема ни речи.⁹⁶ Целокупно тежиште византијско-арапских односа у четвртој књизи „Историје владара“ посвећено је сукобима са емиром Мелитене. Учешће емира Мелитене у византијско-арапском рату помиње се у другој верзији битке код Дацимона.⁹⁷ Емир Омар угрожавао је источне византијске границе из године у годину, те је Генесије за време владавине Михајла III забележио три сукоба. Први окршај био је под градом Самосатом који је Михајло III опсео. Према Генесију, браниоци Самосате изненадили су Византинце за време недељне литургије у толикој мери да су заробили чак и царски шатор.⁹⁸ За овај сукоб који се највероватније одиграо 859. године⁹⁹ арапски извори везују византијски успех.¹⁰⁰ Највероватније је Генесије, пратећи промакедонску пропаганду нарочито усмерену против последњег Аморијца, забележио овај окршај као пораз. Други напад, који се по Генесију, догодио две године касније (с тога око 861.) далеко је занимљивији. На Омаров нови напад цар Михајло се појавио са већом војском него прошли пут, састављеном већим делом од војника из Македоније и Тракије. Генесије потом говори о новој бици код Дацимона, где је попут оне из 838., попут свог оца, Михајло био тактички надмудрен и са остацима војске опкољен од стране Арапа. И поново је спасилац цара био војсковођа Манојло који се са пет стотина храбрих ратника напао Арапе и пробио обруч, али је морао да се брине и о цару који се погубио у хаосу битке.¹⁰¹ Готово је невероватно да се на истом месту одиграла битка толико слична оној из 838. године. Ја лично нисам привржен могућности да је војска емира Мелитене, макар и

⁹³ Исти, 3.16

⁹⁴ J. V. Bury, ERE, 273.

⁹⁵ Genesios, 3.18

⁹⁶ Г. Острогорски, Историја Византије, 221.

⁹⁷ Genesios, 3.13

⁹⁸ Исти, 4.13

⁹⁹ J. V. Bury, ERE, 279.

¹⁰⁰ Al-Tabari, 1447.

¹⁰¹ Genesios, 4.14

подржана од стране Павликијанаца, могла да парира византијској на отвореном, али то је само моја претпоставка. Са друге стране, симптоматично је да се војсковођа Манојло, који је код Генесија био активан до 838. године сада, двадесет и три године касније, поново јавља у истој улози. Делим мишљење већине истраживача који сматрају да је ова битка у највећој мери фиктивна.¹⁰² Да би поткрепио последице стравичности пораза код Дацимона 861. године Генесије у наредној књизи велику пажњу посвећује моћи емира Омара. Две године касније (863.) он упада на територију Византије са још већом војском, стиже до града Амиса на обали Понта и притом готово уништава тему Армеинјаку. Од великог плена Омар је полудео те Генесије уводи мотиве типичне за Ксеркса у Херодотовој „Историји“. Међутим, оно што се „између Генесијевих редова“ може разазнати да је Михајло III, иако приказан као слаб владар, константно на челу војске. Штавише, приликом ратног савета који је сазвао због велике опасности од Омара неоспорна је оданост војске њему.¹⁰³ Након савета, брат цезара Варде Петрона, је код Порсона поразио арапску војску, сам емир Омар је погинуо, док је његов син заробљен.¹⁰⁴ Чини се да су победом код Порсона за наредни период који Генесије описује, као значајни противници на Истоку Византијцима остали једино павликијанци. За време Василијеве владавине Генесије наводи само успешан окршај против Арапа који је предводио Андреј из Скитије¹⁰⁵ Далеко подробније за овај период Генесије пише о сукобу са павликијанским вођом Хризохиром који је нападао Византију са подручја мелитенског емирата са седиштем у Тефрики. Сукоби са Павликијанцима детаљно су описани, а неуспеси Василија завршавали су се на покушајима опсаде, не на поразима, све док уз Божју помоћ, није страховито поразио Хризохира и убио га.¹⁰⁶

¹⁰² Genesisios, 82

¹⁰³ Исти, 4.15

¹⁰⁴104 Исти

¹⁰⁵ Исти, 4.30

¹⁰⁶ Исти, 4.31, 4.33-4.37

Балкански суседи

Када су у питању односи са балканским суседима, као што је у неколико наврата поменуто, за време Аморијских владара Генесије не доноси много података. Свакако да мало удела у томе има и тридесетогодишњи мир са Бугарима којим је била покривена владавина Михајла II и Теофила, али далеко више удела има Генесијев происточни фокус. Од многобројних групација које су насељавале Балканско полуострво Генесије доноси само повремене кратке податке о односима са Бугарима, као и арапским владарима Крита. Крит је сврстан под балканске суседе по данашњим мерилима, док су га Византијци посматрали кроз призму Средоземља и његове стратешке важности на мору.

Рат са Бугарима део је прве књиге „Историје владара“ . На поразе које су Бугари током последње деценије наносили Царству¹⁰⁷ Генесије надовезује своју повест још једним поразом у бици код Версиникије 813. године. Без обзира на верзије о држању Лава Јерменина током битке заједничко је да је пораз био страховит.¹⁰⁸ Последице претходних пораза осећале су се током целе владавине Лава V (813-820) али је о овом периоду за рат са Бугарима Генесије неопширан и конфузан. Тако само површно помиње да је Лав у једној бици поразио Бугаре након чега је склопљен дугогодишњи мир.¹⁰⁹ Касније помиње да је Лав успешно ратовао против Арапа и Бугара.¹¹⁰ О Лавовом покушају да током преговора убије Крума, као и бугарској опсади након битке код Версиникије и условима под којима је мир склопљен¹¹¹ нема ни помена. Током тридесетогодишњег мира готово да се Бугари и не помињу, изузев интервенције коју су имали у време побуне Томе Словена (821-823). Наиме, мир са званичном царском влашћу Бугаре није обавезивао да не интервенишу против „апостате од царске власти“. Према Генесијевом казивању, бугарски владар понудио је цару Михајлу II помоћ против побуњеника, коју је цар одбио, не желећи да пролива хришћанску крв. Међутим, Бугари су свеједно напали и поразили Томине снаге, након чега је побуна била знатно ослабљена.¹¹² Склон сам процени да је бугарски владар Омуртаг (814/5-837) напао Тому баш на позив цара Михајла, у складу са миром

¹⁰⁷ Г. Острогорски, Историја Византије, 200-201

¹⁰⁸ Genesisios, 1.1-1.2, 1.10

¹⁰⁹ Исти, 1.12

¹¹⁰ Исти, 1.15

¹¹¹ Г. Острогорски, Историја Византије, 204-205

¹¹² Genesisios, 3.7

утаначеним за време Лава V.¹¹³ До Теофилове смрти помена Бугара нема. Потом Генесије помиње да је Бугарски владар запретио царству, али да га је Теодора стајући на чело војске одвратила од напада. Да ли је Теодора стварно или почасно предводила војску остаје отворено питање. Међутим, имајући у виду да је Теодора имала политичку моћ од смрти њеног мужа 842. године¹¹⁴ до убиства Теоктиста 856. или коначног повлачења 858.¹¹⁵, као и да је тридесетогодишњи мир, склопљен 816. трајао до 846. године, поменути бугарски напад највероватније пада у деценији 846-856. године. Међутим, свакако најзначајнији тренутак за византијско-бугарске односе у време Аморијске династије нема везе са ратовањем и пада у време владавине Михајла III. Према Генесијевом писању, након византијске победе над емиром Омаром, бугарски владар био је толико импресиониран да је пожелео да се покрсти и узме име византијског владара (Михајло), након чега су послати византијски мисионари.¹¹⁶ Без обзира на одјек који је битка код Порсона имала на оновременом простору, засигурно је да су други мотиви били снажнији. Након деценије од рестарурације икона, византијска православна Црква сада је имала знатно јаче позиције и могла је знатније утицати на ширење вере на Балкану. Са друге стране, релативна стабилност у односима са Бугарском сигурно је омогућила византијској дипломатији да значајније утиче и сигуран сам да су Византици вични овој вештини то обилато користили. Било како било, Генесије није схватио значај и далекосежност овог догађаја, како за византијско-бугарске односе, тако и за римско-цариградске црквене односе и будућност Балкана.¹¹⁷

Када су у питању односи са Критским владарима, мора се напоменути да је Крит за византијску власт био изгубљен у време владавине Михајла II (820-829), што Генесије подробно описује. Нестабилност у Царству у време Томине побуне (821-823) искористио је Абу-Хафиз, арапски изгнаник из Шпаније, који је заузео ово стратешки важно острво¹¹⁸. Арапи су изградили тврђаву Чандакс (каснију Кандију), Генесије потом наводи и листу арапских владара и конфузну причу о страдању критског епископа Кирила.¹¹⁹ Михајло II

¹¹³ Г. Острогорски, *Историја Византије*, 205.

¹¹⁴ *Исти*, 219.

¹¹⁵ *Исти*, 221.

¹¹⁶ *Genesisios*, 4.16

¹¹⁷ Б. Ферјанчић, *Византија и Јужни Словени*, 47-53

¹¹⁸ *Genesisios*, 2.10

¹¹⁹ *Исти*, 2.10-2.11

се није помирио са губитком острва, али након победе Кратера, статега Кивиреота, уследио је тежак пораз у арапском ноћном препадом приликом којег је овај восковођа био заробљен и касније разапет на крст.¹²⁰ Касније је Орифас са морнарима, за које Генесије наводи да су били изузетно плаћени, успео да поврати сва остала околна острва које су Арапи успели да заузму¹²¹, док ће Крит остати под Арапском влашћу наредних 150 година. Генесије наводи још један покушај да се Крит поврати у време Аморијске власти, у време превласти цезара Варде. Михајло III и Варда повели су експедицију ка Криту, али након убиства Варде у току пута, никоме није падало на памет да се поход настави, већ да би се власт Михајла, као и завереника учврстила, војска се вратила у престоницу.¹²²

Суседи на западу

Односима са западним суседима Генесије готово не посвећује никакву пажњу за време Аморијске династије. Изузетак је дипломатска активност цара Теофила са великом франачком државом која је сумирана у неуспешном посланству Теодосија у склопу преговора о заједничком савезу против афричких и азијских арапских држава о којима кратке вести Генесије доноси у две главе.¹²³ Више вести о стању на западу, посебно у Јужној Италији и на Сицилији, Генесије доноси у склопу ратовања Василија I против афричких Арапа. Било да се узроци траже у Генесијевој наклоњености оснивачу македонске династије и тежњи да велича његове успехе, или о опасности која је букнула баш тих година, овом рату је посвећено неколико глава. Арапи су освојили велики део Сицилије и Јужне Италије, Генесије наводи да је пало 150 градова, као и да их је Василије повратио у време када су Назар и Прокопије били стратези.¹²⁴ Сиракуза је пала под арапску власт због неспособности Адријана који је послат да помогне опседнутом граду¹²⁵ док је превагу над Арапима у водама Јонског мора и обалама средњег Медитерана однео војсковођа Назар захваљујући грчкој ватри. Генесије се фокусира на плен који је у

¹²⁰ Исти, 2.12

¹²¹ Исти, 2.13

¹²² Исти, 4.20-4.23

¹²³ Исти, 3.16 и 3.18

¹²⁴ Исти, 4.32

¹²⁵ Исти, 4.33

победама задобијен (толико маслиновог уља да се могао добити готово бесплатно на цариградским тржницама)¹²⁶ док из вида губи стварни значај ових победа, а то је да је под византијску власт враћен значајни део изгубљених градова.

Црквена политика

Период који обрађује „Историја владара“ гледајући пре свега кроз призму црквене политике владара, може се грубо поделити на време иконоборства током владавине Лава V, Михајла II и Теофила (813-842) и време православља током владавине Михајла III и Василија I (842-886). Стиче се утисак да Генесије такође није био нарочито наклоњен обрађивању црквене политике, мада је био велики противник иконобораца, упркос временској удаљености, што ће у овом поглављу бити и приказано. Директних реченица посвећених црквеним стварима је мало, али се некад посредно може назрети покоја додатна информација.

За Лава V (813-820) Генесије наводи две верзије о његовом иконоборству. По једној је он и пре крунисања био иконоборац, да је одбијао прихватање православља и пре и након доласка на власт, да је са својим истомишљеницима (међу којима је и монах Јован, каснији патријарх (838-843) живео луксузно у палати, па чак и да је прихватао бугарске (паганске) ритуале у време потписивања мира са њима. Због тога је, према оцени Генесија, у време овог владара, Византију снашло много непогода.¹²⁷ Из друге верзије се може закључити да је привлачење Лава иконоборству било постепено након његовог доласка на власт од стране иконоборачке дворске струје чији је експонент био Теодот¹²⁸ којег је Лав поставио уместо иконофилског патријарха Нићифора на Васкрс 815. године, две године након доласка на престо.¹²⁹ Генесије још наводи улогу Теофана Исповедника који је јавности открио Теодотову заверу да Лава приклони православљу, као и да је указао гостопримство

¹²⁶ Исти, 4.34-4.35

¹²⁷ Исти, 1.22

¹²⁸¹²⁸ Исти, 1.13

¹²⁹ Исти, 4.14

свргнутом патријарху.¹³⁰ Према мојој оцени, да је Лав V није био иконоборац говори и сцена његовог уласка у Цариград 813. године. Генесије наводи да се Лав пре проласка кроз Бронзану капију помолио пред иконом Христа, било зато што је стварно веровао или из представе.¹³¹ О иконоборству Михајла II је још сажетији- заточио је Методија (каснијег патријарха), док је убио епископа Сарда Евтимија, пре свега због издајства.¹³² Занимљиво је напоменути да приликом Томине опсаде Цариграда Михајло II користи помоћ реликвија у одбрани града, што је свакако својеврсна византијска традиција. Међу реликвијама, за разлику од Лавовог случаја, помена икона нема.¹³³ Иконоборство цара Теофила је такође код Генесија неоспорно. За њега говори да је уздрмао веру и црквене великодостојнике, да је синкела јерусалимске патријаршије Михајла са много других монаха заточио, браћу Теодора и Теофана жигосао, као и да је због тога током његове владавине било пуно непогода¹³⁴ (као и у време Лава V). Свакако као најгору ствар коју је Теофил урадио Генесије наводи да је поставио Јована Граматика на патријаршијски трон.¹³⁵ Овај човек јавља се као важна личност још у време Лава V као део дворске камариле¹³⁶, а за време Теофила је у важној посланичкој мисији код халифе која се завршила успешно.¹³⁷ За разлику од свог оца, који је заточио св. Методија, Теофил га је држао у палати, не зато што је делио његова убеђења, већ зато што је био заинтересован за окултизам.¹³⁸ Књигу о Теофилу Генесије завршава константацијом да је увредио праву веру.¹³⁹

Са смрћу Теофила 842. гаси се низ иконоборачких царева. Генесије оцењује да је православље обновљено јер су били повољни услови и јер су на челу државе били добри људи-Теокист и Манојло, стриц царице-мајке Теодоре и отац будућег цезара Варде.¹⁴⁰ За њега Генесије говори да је био иконобарац све док га монаси Студиона нису спасили од

¹³⁰ Исти, 1.13 и 1.14

¹³¹ Исти, 1.4

¹³² Исти, 2.14

¹³³ Исти. 2.5

¹³⁴ Исти, 3.18

¹³⁵ Исти

¹³⁶ Исти, 1.22

¹³⁷ Исти, 3.10

¹³⁸ Исти, 3.21

¹³⁹ Исти, 3.22

¹⁴⁰ Исти, 4.2

тешке болести. Царица Теодора одбијала је стричеве предлоге¹⁴¹ не желећи да се оглуши о последње о тековине њеног мужа.¹⁴² Склон сам идеји да је сачекано да се ситуација у којој након преране смрти цара власт прелази на бебу и њену разнолику околину која формира регенство стабилизује. У нестабилној ситуацији, иконоборачка опозиција, ма колико слаба, имала би значаја. За то није чекано дуго-марта 843. свечано је проглашена рестаурација икона.¹⁴³ Према Генесију култ икона је брзо обновљен, а они који су се томе противили брзо су истерани из цркве. Међу њима је свакако најзначајнији патријарх Јован Граматик, који је одбијао да напусти трон и тврдио да је био мучен, али након што су оптужбе побијене свргнут је у корист Методија. Синоду у Каликлеју, Теоктистовом дому, присуствовали су монаси из свих делова Царства и Генесије оцењује да је након њега православље било ослобођено свих недаћа.¹⁴⁴ Међутим, да све није тако лепо текло говори нам сам Генесије. Иконоборачка опозиција покушала је да смести новом патријарху ванбрачну везу из којег је рођено дете. Међутим, патријарх је доказао да то није било биолошки могуће, те је оптужба побијена.¹⁴⁵ Како то обично бива у време када црква успоставља свој ауторитет, јереси јачају. Генесије наводи да се у Цариграду појавила зелекијанска јерес под вођством једног од царских секретара и да се припадници те јереси нису либили да упражњавају своја веровања на градским улицама.¹⁴⁶ Свакако да овај период има значаја за јачање павликијанске јереси на источним византијским границама која ће се испољити нарочито у време друге половине владавине Михајла III и владавине Василија I, док за овај период Генесије о њима не даје информације. Да је положај патријарха био јак, али не неприкосновен, говори чињеница да је Варда успео да сруши патријарха Игњатија 858. године.¹⁴⁷ Генесијеви разлози за овакво дело леже у томе што патријарх није хтео да причести Варду, јер је оптужен за недозвољену везу са снајом, као и у томе што је Теодора, након смрти патријарха Методија поставила Игњатија без сазивања црквеног Синода.¹⁴⁸ Свакако да је удела у смени патријарха Игњатија Фотијем

¹⁴¹ Исти

¹⁴² Исти, 3.15

¹⁴³ Г. Острогорски, Историја Византије, 219.

¹⁴⁴ Genesios, 4.3

¹⁴⁵ Исти, 4.5

¹⁴⁶ Исти, 4.6

¹⁴⁷ Г. Острогорски, Историја Византије, 225.

¹⁴⁸ J. V. Bury, ERE, 187-19

имала и смена на државном врху. Баш у ово време Теодора је склоњена са двора.¹⁴⁹ Генесије наводи и да је Варда претио патријарху да ће бити мучен, што се и обистинило и што је Генесије, пратећи хагиографску традицију везану за овог патријарха, и подробно описао.¹⁵⁰ За Игњатијевог наследника Фотија, који је очигледно био из Вардиног круга, Генесије, иако временски знатно удаљен од ових догађаја, нема речи хвале- назива га лажним патријархом који је постављао недостојне епископе и који је вршио жртвовања уместо светих служби.¹⁵¹ Међутим, да је византијска црква, упркос повременим бурама, јачала показатељ је мисионарска делатност код Бугара коју Генесије помиње¹⁵², као и код других словенских владара, о којима Генесије не говори ништа.¹⁵³ За црквену политику Василија I Генесије не доноси много, изузев неколико помена царева задужбине Неа Еклесија.¹⁵⁴

Царев круг блиских људи

Да би се боље разумео положај царева Аморијске династије, важан угао истраживања пружају личности блиске владарима које су код Генесија опширно описиване. Ради лакшег прегледа подељени су на царице, царске сроднике и остале који су углавном били војсковође.

Царице

О животима царица, изузев Теодоре која је као царица-мајка играла важну улогу у византијском политичком животу петнаест година, Генесије не говори много. Подаци су више посредни. Жену Лава V Теодосију помиње када је убедила свог мужа да због празника преиначки смртну пресуду заточеном оснивачу Аморијске династије.¹⁵⁵ Када су питању два брака Михајла Аморијца, за његову прву жену Теклу говори да је ћерка

¹⁴⁹ Genesios, 4.11

¹⁵⁰ Исти, 4.18

¹⁵¹ Исти, 4.19

¹⁵² Исти, 4.16

¹⁵³ Б. Ферјанчић, Византија и Јужни Словени, 44-53

¹⁵⁴ Genesios, 4.29

¹⁵⁵ Исти, 1.20

Вардана Турчина,¹⁵⁶ док за другу жену Еуфросину, кћер цара Константина VI, напомиње да је била замонашена, што се савршено уклопило у окарактерисање Михајла као недостојног царског положаја.¹⁵⁷ О царици Теодори, Теофиловој жени, несразмерно више вести Генесије доноси за време положаја царице-мајке. За време свог мужа она се помиње у неколико наврата. Цар Теофил апелује на њу и логотета Теоктиста, да не уништавају његове тековине након његове смрти.¹⁵⁸ Кроз наратив о Теофиловој личности, Генесије нам доноси податак да је спалио брод чија се посада изјаснила да брод припада царици.¹⁵⁹ По мојој оцени, за разлику од претходних царица Аморијске династије, Генесије Теодори у ове две сцене даје знатно већи значај, који ће након смрти њеног мужа бити неприкосновен готово петнаест година. За период од Теофилове смрти 842. године до њеног протеривања из двора 858. Генесије о њеном активном учешћу у политичком животу говори у више наврата. На основу тих података може се рећи да је Теодора својеврсни тип аморијског владара. Генесије бележи да се она пита за рестаурацију иконофилства.¹⁶⁰ По њеном наређењу је бивши патријарх Јован Граматик свирепо кажњен након ексцеса у манастиру.¹⁶¹ Њу Генесије ставља на челу војске против Бугара.¹⁶² Она одлучује о склапању брака, било њеног са Теоктистом или њених кћери¹⁶³, као и брака Михајла III и Евдокије Декаполите¹⁶⁴ о којем Генесије не говори. Када Теоктист бива заточен, она се противи синовљевој одлуци,¹⁶⁵ јер је тим потезом започет процес њеног уклањања са чела државе. Њен брат од стрица Варда, побринуо се да у тој политичкој борби њен утицај буде тотално отклоњен. О коначном губитку позиција сведочи њено протеривање из палате и замонашење у Гастрији,¹⁶⁶ као и свргавање патријарха Игњатија, којег је она, на врхунцу моћи, поставила без сазивања Синода.¹⁶⁷ За каснији период Генесије је помиње као део предсказања у два наврата- да шаље писмо свом брату Варди

¹⁵⁶¹⁵⁶ Исти, 2.2

¹⁵⁷ Исти, 2.14

¹⁵⁸ Исти, 3.15

¹⁵⁹ Исти, 3.20

¹⁶⁰ Исти, 4.2

¹⁶¹ Исти, 4.4

¹⁶² Исти, 4.7

¹⁶³ Исти, 4.9

¹⁶⁴ Г. Острогорски, Историја Византије, 532.

¹⁶⁵ Исти, 4.9

¹⁶⁶ Исти, 4.11

¹⁶⁷ Исти, 4.18

пре његовог убиства¹⁶⁸, као и да је била забринута када је на двору по први пут видела Василија.¹⁶⁹ О жени Михајла III Евдокији Декаполити у „Историји владара“ нема помена, док се други брак Василија I са Евдокијом Ингерином из угледне породице помиње само у склопу Василијевог брзог напредовања на двору Михајла III.¹⁷⁰

Царски сродници

Када су царски сродници у питању, важно је напоменути да се до Михајла III царски сродници на двору готово не помињу, да би на послетку испливао читав низ сродника царице Теодоре. Узроке овоме треба тражити у чињеници да је Аморијска династија била нова у време Михајла II и Теофила, као и да Генесију за то време није западао за око неко тако моћан попут цезара Варде у време Михајла III. Изузеци царевих сродника који се помињу у време Теофила су **патрикије Теодосије и Константин Трифилиос**. Обојица се наводе као цареви сродници, али и на положају заступника византијске дипломатије у страним земљама. За патрикија Теодосија везано је посланство франачком владару повезано са склапањем савеза против Арапа, које је пропало са његовом смрћу током пута.¹⁷¹ За Константина који потиче из породице Мартенака, повезаних са Аморијцима, Генесије каже да је био награђиван од Теофила због својих амбасадорских заслуга, али и да му је прорекнуто да ће са децом морати да се замонаши у време Василија I, попут његовог сродника Мартенакија који је због зазирања Теофила од ове породице, морао да се замонаши.¹⁷²

Знатно више података Генесије нам пружа о царским сродницима у време Михајла III, нарочито када је у питању генос царице Теодоре који је са смрћу Теофила испливао у сам политички врх. За период првенства царице Теодоре (842-856) помињу се њен стриц **Манојло** на челу геноса и његов син Варда. За Манојла се одмах мора напоменути да је по свему судећи он преминуо након битке код Дацимона и да му улогу у наредним догађајима Генесије приписује на основу хагиографске традиције која га слави као једног

¹⁶⁸ Исти 4.20

¹⁶⁹ Исти, 4.26

¹⁷⁰ Исти

¹⁷¹ Исти, 3.16 и 3.18

¹⁷² Исти, 3.15

од обновитеља икона.¹⁷³ Његово фиктивно учешће везано је за прве године владавине Михајла III и Генесије за ово време даје првенство у геносу, тик уз царицу Теодору. За смрћу Теофила и нестабилношћу која је могла да настане у време врло младог цара он се јавља као лојалиста. Уз Теоктиста он се налази у регенству. Сакупља војску која је мислила да ће узурпирати престо, док је он заправо убеђује на лојалност Аморијској династији.¹⁷⁴ Када је у питању рестаурација икона, Генесије помиње да је била могућа јер су на челу државе били добри људи- Теоктист и Манојло. Међутим, првенствену улогу у овом чину он затим преусмерава на Манојла. За њега каже да је у прво време био иконоборац, али да се приклонио православљу након што су га од сигурне смрти спасили монаси Студиона. Као представник православне струје он упућује апел својој братаници Теодори која на послетку апеле прихвата.¹⁷⁵ У неком тренутку Манојлов генос дошао је у сукоб са моћним евнухом Теоктистом чији је успон трајао барем протекле две деценије и Генесије наводи да је Теоктист оптижио Манојла за планирање побуне и натерао га да напусти палату, као и да је Манојло умро у дубокој старости, претворивши притом своју кућу у манастир.¹⁷⁶ Са друге стране, за овај период његов син **Варда** има нешто мање значајну улогу. Он се помиње приликом одбијања патријарха Јована Граматика да напусти патријаршијски трон. Варда је отишао код њега, претпостављам да би извршио вољу синода и свргао га, да би му патријарх показао да је мучен.¹⁷⁷ Као узрок његовог брзог успона Генесије наводи протеривање његовог оца из палате од стране Теоктиста, након чега је Варда започео са планирањем завере.¹⁷⁸ Имајући у виду Манојлово фиктивно постојање у том времену, биће да је сукоб Вардиног геноса и Теоктиста био оличен у неком Теоктистовом потезу усмереном против Варде који је потоњег навео на заверу. Међу заверенике против Теоктиста ушли су и цар Михајло, сестра царице Теодоре **Каломарија** и многи официри који су због Теоктиста назадовали у служби. Исцениран је сукоб Вардине групе завереника и Теоктиста и његових људи након чега је цар одмерио да је Теоктист крив.¹⁷⁹ За разлику од цара који је наредио извршење Теоктистовог убиства,

¹⁷³ Genesisios, 71.

¹⁷⁴ Исти, 4.1

¹⁷⁵ Исти, 4.2

¹⁷⁶ Исти, 4.8

¹⁷⁷ Исти, 4.3

¹⁷⁸ Исти, 4.9

¹⁷⁹ Исти

Генесије тврди да је Варда желео само изнанство.¹⁸⁰ Након убиства Теоктиста 856. и Теодориног протеривања из палате 858. следи брзи успон Варде који је стојећи самостално уз цара Михајла узео и цезарско достојанство, мислећи да ће се тиме заштити од опасности, како Генесије наводи.¹⁸¹ Пре ће бити да је Варда посегнуо за цезарским достојанством из прости чињенице да се оно повезивало са наслеђивањем престола. Са Вардиним уздицањем у први политички план избиле су нове личности из његовог геноса, а о неким од њих (брат Петрона, син Антигон и зет Симбатије) Генесије доноси појединости. За Варду у време његове превласти Генесије се чини уздржаним, али уме и да га похвали, поготово ако тиме нарушава слику о Михајлу III за којег за ово време каже да је залуђен тркама и спектаклима на цариградском хиподрому.¹⁸² За то време Варда посвећује велику пажњу образовању, доводи многе учене људе да подучавају бесплатно¹⁸³ али Генесије каже и да је из личних разлога срушио патријарха Игњатија¹⁸⁴. Генесије му често приписује властољубље¹⁸⁵ и наводи га као узрок завере која је против њега започела током експедиције на арапски Крит, за коју Генесије тврди да су за њу знали и цар и сам цезар.¹⁸⁶ Неколико глава посвећено је предсказањима Вардиног убиства¹⁸⁷, а у самој завери учествовали су будући цар Василије, чије се учешће директно не износи, као и Вардин зет **Симбатије**, који је у том тренутку имао функцију логотета Дрома.¹⁸⁸ Вардин рођени брат **Петрона** помиње се једино као заповедник византијских трупа против Арапа у бици код Порсона, због чега је касније награђен чином магистра, док постоји могућност да је баш због ове победе Варда добио титулу цезара.¹⁸⁹ Личност Вардиног сина Антигона нарочито је занимљива у делу Јосифа Генесија, пре свега зато што се радило, ако је веровати Теофановом настављачу, о особи рођеној око 853. године.¹⁹⁰ Међутим, Генесије му приписује учешће у рвачким надметањима у време Василијевог боравка код

¹⁸⁰ Исти, 4.10

¹⁸¹ Исти, 4.12

¹⁸² Исти, 4.17 и 4.19

¹⁸³ Исти, 4.17

¹⁸⁴ Исти, 4.18

¹⁸⁵ Исти, 4.17, 4.18 и 4.23

¹⁸⁶ Исти, 4.20

¹⁸⁷ Исти, 4.20-4.22

¹⁸⁸ Исти, 4.23

¹⁸⁹ Исти, 4.15

¹⁹⁰ Genesios, 93.

Теофилиска¹⁹¹ што је по свему судећи морало да буде пре одласка Теодоре из палате¹⁹² 858. године, значи у време када је Антигон могао имати највише пет година. Даље, у време похода на Крит, Генесије му према једној верзији, приписује улогу војсковође који се, по очевом наређењу, са делом војске враћа у Цариград¹⁹³ или особе од које, заједно са остатком Вардине пратње, завереници страхују, те им у време убиства одвлаче пажњу организовањем коњичких игара.¹⁹⁴ Не верујем да је тринаестогодишњак могао да игра *de facto* тако важну политичку игру. Остаје питање да ли је ово једна од многих грешака временски удаљеног аутора или је Антигону приписивано почасно првенство у кругу Варди оданих људи.

Остатак дворске камариле и војсковође

Читајући „Историју владара“, стекао сам утисак да византијски цареви тог времена који дођу на власт ненаследним путем око себе немају неки значајнији круг сродника и да се ослањају на *homo novus*-е какви су и сами. У прилог томе иду књиге посвећене Лаву V, Михајлу II и Василију I.

Међу поменутих људима за време владавине Лава V су и логотет Дрома Јован, Тома Словен, Григорије Птерот и евнух Теоктист. О последњем ће бити више речи у пасусима који говоре о његовом врхунцу моћи. Поменути **Јован** као логотет дрoма јавља се када открива где се налази кључ од ланаца којим је био везан Михајло Аморијац.¹⁹⁵ Свакако да ову титулу Јован носи у време Лава V, јер је овај догађај везан непосредно након Лавовог убиства. Са друге стране, Јован се јавља као важна личност још у време Михајла I, где му Генесије приписује одбрану града, али и да цара упозорава на опасност од Лава који се налази пред зидинама.¹⁹⁶ Занимљиво је да је ова личност наставила да напредује и под другим режимом, чији је противник била, барем у први мах. О Томи Словену и Григорију

¹⁹¹ Исти, 4.26

¹⁹² Исти

¹⁹³ Исти, 4.22

¹⁹⁴ Исти, 4.23

¹⁹⁵ Исти, 2.1

¹⁹⁶ Исти, 1.3

Птероту, побуњеницима против власти Михајла II који су у тој побуни и скончали, Генесије пише као о блиским сарадницима Лава V. Сарадња **Томе Словена** и Лава Јерменина датује још од времена Вардана Турчина, с тога није ни чудо да се Лав по доласку на власт ослањао на дугогодишњег саборца, као што је случај био и са Михајлом Аморијцем. Током Лавове владавине за Тому је забележена функција турмарха.¹⁹⁷ За **Григорија**, Лавовог нећака, Генесије наводи да је био стратег.¹⁹⁸ У време Михајла II, као цареви блиски заповедници, који остају једини од стратега верни цару у Малој Азији, јављају се **Олбијан**, стратег Арменијаке и **Катакилас**, стратег Опсикона.¹⁹⁹ Генесије им приписује кључну улогу у гушењу побуне.²⁰⁰ У другој (фиктивнијој) верзији Томине побуне Олбијан побеђује и убија Томиног лажног сина Констанција.²⁰¹ И за време оснивача македонске династије наводи се озбиљно учешће војсковођа, мада се за њих најчешће експлицитно говори да су дошљаци, попут и самог цара. Он је свакако морао да се ослања на дошљаке, немајући још увек јак сроднички круг. Тако Андреј из Скитије успешно ратује против Арапа на источним границама²⁰², Прокопије и Назар (којем морнари отказују послушност јер је дошљак) успешно ратују против афричких Арапа²⁰³, као и доместик Христофер против павликијанаца.²⁰⁴

Посебну пажњу Генесије посвећује царевој околини за време Теофила и Михајла III. Када је Теофил у питању, ако читамо само Генесија, стиче се утисак да је цар скрајнут од стране двојице способних војсковођа- Теофоба и Манојла. О њима је највише било речи у склопу византијско-арапских односа. О **Теофобовом** пореклу и доласку у сам војни и државни врх Византије Генесије доноси две приче које су у највећој мери обојене легендарним.²⁰⁵ Међутим оно што је заједничко за обе верзије и што се чини врло вероватним је да је Теофоб персијског порекла, угледник, близак Хурамитима који су се деценијама борили против халифине власти, да је при преласку у Византију, који се како разум налаже, десила после озбиљних потреса устанка Хурамита, са собом довео велики

¹⁹⁷ Исти, 1.11

¹⁹⁸ Исти, 2.5

¹⁹⁹ Исти, 2.2

²⁰⁰ Исти, 2.3

²⁰¹ Исти, 2.5

²⁰² Исти, 4.29

²⁰³ Исти, 4.32 и 4.34

²⁰⁴ Исти, 4.36

²⁰⁵ Исти, 3.2-3.5.

број војника који су му били изузетно верни. Персијске трупе под његовим заповедништвом уврштене су у византијску војску, а сам Теофоб је добио ранг патрикија, а у једној верзији и цареву сестру (или свастику) за жену.²⁰⁶ Од преласка на византијску страну до битке код Дацимона Теофоб се среће у најближој царевом ратној околини. Са њим је, као и са Манојлом, цар добијао и губио битке против Арапа, у зависности од Божје воље.²⁰⁷ Заједно су пљачкали арапске територије, а према Генесију, цар је помишљао да Теофоба уздигне за владара Персијанаца.²⁰⁸ Учешће персијских трупа у бици код Дацимона 838. је вишеструко потврђено²⁰⁹, а Генесије у два наврата наводи Теофобов предлог да Арапе нападну на препад ноћу.²¹⁰ Међутим, суревњивост цара је постојала. Теофил је посумњао на издају²¹¹, а Генесије износи да Теофоба цар није увек третирао добро.²¹² Било да су Теофилове сумње биле оправдане или не, Генесије држање Теофоба и Персијанаца приказује веома хаотично, као и саму Теофобову смрт. У једној верзији Персијанци су, према виђењу војсковође Манојла, планирали да пређу на страну непријатеља који их је опколио, што је био повод за акцију извлачења цара из обруча.²¹³ По окончању битке, цар је, због гласина да је погинуо, морао да се врати у Цариград, а са собом је повео Теофоба.²¹⁴ Могуће да је у тој одлуци лежала могућност да су поједини Персијанци прешли на страну непријатеља. У прилог томе иде и њихово држање након битке. Они су се побунили и заузели неки од већих понтских градова (Синопу или Амастрис²¹⁵). У оба случаја прогласили су Теофоба за њиховог краља, како Генесије каже (никако не цара), међутим он није био одлучан. Генесије говори да је проглашење било против његове воље, да је у писму цару изражавао верност²¹⁶ као и да није хтео да пролива хришћанску крв, плашећи се Бога (за разлику од Теофила иконоборца).²¹⁷ Мало је

²⁰⁶ Исти, 3.3

²⁰⁷ Исти, 3.2

²⁰⁸ Исти, 3.5

²⁰⁹ Исти, 3.2, 3.5, 3.8, 3.13, 3.14

²¹⁰ Исти, 3.8 и 3.14

²¹¹ Исти, 3.8

²¹² Исти, 3.2

²¹³ Исти, 3.14

²¹⁴ Исти, 3.5

²¹⁵ Исти, 3.5 и 3.8)

²¹⁶ Исти, 3.5

²¹⁷ Исти, 3.8

вероватно да је цар послао флоту на град²¹⁸, али свакако да је остатак наратива о Теофобу сличан. Теофоб се предао, а након побуне о персијским трупама византијске војске више нема ни помена. Генесије наводи да је Теофоб убијен одмах по окончању побуне²¹⁹, током царевих последњих дана.²²⁰ или одмах након цареве смрти.²²¹ Неки истраживачи сматрају да је Теофоб погинуо у сукобима на арапској граници након битке код Дацимона, а да је прича о његовом убиству узета из касније хагиографске традиције која је говорила против последњег цара икоборца.

За разлику од Теофоба, **Манојло** је у царској немилости био на почетку Теофилове владе. За овог војсковођу арапског порекла²²² Генесије говори да је након Дацимона, када је био стратег био оптужен да планира побуну, због чега је морао да бежи.²²³ Међутим, овде је дошло до хронолошке грешке. Манојло је у бекству био пре битке код Дацимона, јер Генесије касније говори у два наврата да се Манојло вратио пре битке.²²⁴ Природно, уточиште је нашао у Сирији, која је била под арапском влашћу. Манојло је био у служби сина владајућег халифе Ал-Мамуна. Генесије бележи да је Манојло у Сирији био изузетно успешан, да је стекао наклоност халифе и његових људи, да је освојио Хорасан, као и да је грчке заробљенике сврставао у своје трупе.²²⁵ Као кључни узроци за његов повратак били су мисија Јована Граматика, који је, поред повратка заробљеника, Манојла заветовао да се врати цару²²⁶, као и чињеница да је Манојло сада био део војске која је ратовала против Византинаца (претпостављам у склопу сукоба који су почели убрзо након Теофиловог доласка на престо до битке код Дацимона). Уместо да заузме византијски град Герон, Манојло је у погодном тренутку прешао на страну бранилаца, да би на послетку отишао у Цариград где га је цар прихватио и дао му положај магистра.²²⁷ Међутим, на другом месту у трећој књизи наводи се да је након повратка био заповедник Схоле, као и пре бекства.²²⁸ Да ствар буде замршенија, Генесије је навео да је Манојло побегао када је оптужен за

²¹⁸ Исти

²¹⁹ Исти

²²⁰ Исти, 3.7

²²¹ Исти, 3.8

²²² Исти, 3.2

²²³ Исти, 3.9

²²⁴ Исти, 3.14 и 3.17

²²⁵ Исти, 3.17

²²⁶ Исти, 3.10

²²⁷ Исти, 3.17

²²⁸ Исти, 3.14

планирање побуне и да је тада био стратег.²²⁹ Било како било, Манојлово присуство у бици код Дацимона вишеструко је потврђено²³⁰, као и његов предлог да се нападне ноћу.²³¹ Генесије у овом поразу даје Манојлу кључну улогу спасиоца цара, који храбро са одабраним војницима преузима иницијативу, пробија арапски обруч и спасава цара, претећи му притом да ће га убити ако стане.²³² Од битке код Дацимона о Манојлу нема никаквих вести, да би га Генесије ставио двадесет година касније у истој улози (спасилац Михајла III) на истом месту (Дацимон)²³³, за шта је већ написано да је фиктивно.

Оно што се из дела овог поглавља посвећеног царевим сродницима могло закључити да је Вардин генос имао политичко првенство у време Михајла III какво се не може ни назрети у време владавине било ког другог владара из „Историје владара“. Међутим, некако насупрот овом геносу стоје две личности, сроднички неповезане са Аморијском династијом, које су својим способностима крчиле пут до врха византијског друштва. У питању су Теоктист и Константин Јерменин. Најранији помени Теоктистове каријере пада у време владавине Лава V где се налази као један од дворских евнуха. Он се нашао у малом кругу завереника окупљених око заточеног Михајла Аморијца који су 820. свирепо убили Лава V.²³⁴ Ова услуга новом цару сигурно му је донела велики успон, мада га Генесије у књизи посвећеној Михајлу II не помиње. Да је успон био велики потврђује случај када цар Теофил, након пророчанства о његовој смрти, позива своју жену Теодору и Теоктиста који има функцију логотета.²³⁵ Голика близина цару Теофилу омогућила је евнуху да се, након његове смрти, наметне као заштитник младог Михајла III.²³⁶ По мојој оцени, његово учешће у обнови православља је код Генесија за нијансу слабије од фиктивног учешћа стрица царице Теодоре, али далеко је од безначајног. Генесије наводи и Теоктиста међу добрим људима због којих је православље лако обновљено, а црквени синод управо је одржан у Теоктистовом дому.²³⁷ За раздор који је током наредне деценије у регенству настао Генесије не пише много, изузев поменутог (фиктивног) обрачуна

²²⁹ Исти, 3.9

²³⁰ Исти, 3.2, 3.9 и 3.14

²³¹ Исти, 3.14

²³² Исти, 3.9 и 3.14

²³³ Исти 4.14

²³⁴ Исти, 1.19-1.20

²³⁵ Исти, 3.15

²³⁶ Исти, 4.1

²³⁷ Исти, 4.2

Теоктиста и Манојла, који је завршен Манојловим одстрањивањем из палате.²³⁸ Каква год била природа раздора између Вардиног геноса и Теоктистовог круга, засигурно да је у први мах Теоктист изашао као победник. О његовом првенству тих година сведочи Генесије пишући о браку који је царица Теодора хтела да склопи за себе или неку од својих кћери²³⁹ којим би Теоктист могао да угрози и самог цара. Међутим, питање остаје да ли је један евнух могао да има аспирације ка врховној византијској власти, имајући у виду да је биолошки немогуће да има наследника. Међутим, какве год биле, аспирације Теоктиста су пресечене завереничким савезом Вардине струје и цара.²⁴⁰

Као што је већ писано, Генесије о личности Константина Јерменина пише веома повољно. Он је најчешће у улози заступника праведности, храбрости и племенитости, врлина нарочито цењених у Византији Генесијевог периода. Постављено је питање зашто би се Генесије после толико времена трудио да прикаже овог човека у толико добром светлу, а као логичан одговор наметнула се сродност аутора и протагонисте.²⁴¹ Први помен Константина Јерменина код Генесија везан је за почетак владавине Михајла III. Тада он већ носи високу војну титулу, тако да његова каријера засигурно траје барем за време владе Михајловог оца. Први помен Константина везан је за рестаурацију икона, када је он, као заповедник Екскубита, оптужен да је мучио свргнутог патријарха Јована, што је касније побијено. Међутим, приврженост Генесија личности Константина Јерменина почиње од овог самог почетка. Генесије се пита откуд Јовану право да оптужи Константина. Даље наводи Константинов пут- пореклом из Јерменије, послат је Теофилиу као талац или представник свог народа, убрзо је због својих способности постао друнгарије царске Вигле, па патрикије и на послетку логотет Дрома²⁴². Овај брзи успон за време готово деценије владавине Теофила иконоборца може се директно косити са мучењем иконоборачког патријарха. Тешко да је успон Константина могао бити толико брз да није делио слична уверења. Надаље се Константин повремено помиње у племенитим улогама, али увек у најближој околини царева. Он неуспешно покушава да

²³⁸ Исти, 4.8

²³⁹ Исти, 4.9

²⁴⁰ Исти, 4.10

²⁴¹ Genesios, 16-21

²⁴² Исти, 4.3

спаси заточеног Теоктиста од најамника који су добили наређење од цара да га погубе.²⁴³ Једини се противи свргавању патријарха Игњатија у корист Фотија.²⁴⁴ Да је на основу свог држања у последња два случаја био потпуно насупрот Вардином геносу Генесије прећуткује, као и кад му у време Вардиног атентата приписује само неутралну улогу. Када је цар, шокиран Вардиним свирепим убиством, патетично пао преко Вардиног тела и када му је претила опасност да и сам буде убијен, Константин са функцијом друнгарија Вигле спасио је цара, да би потом спречио сукоб убица и Вардиних људи.²⁴⁵ Да је Константин могао бити део завере лако је могуће, али Генесије користи ову прилику да прикаже врхунац племенитости Константина у патетичној сцени царевог пада преко Вардиног леша. Као што је део четврте књиге посвећен Василију I слабије повезан са остатком „Историје владара“, тако је и Константиново помињање у овом делу неусаглашено са осталих поменима. Иако је Константин побеђивао све у рвању, ипак није могао оснивача династије Македонаца. Генесије пише да је тако поражен да су га једва освестили. Међутим, у овој сцени ипак Генесије провлачи да су се ове две личности о којима пише позитивно, одмах препознали по истом (јерменском) сродству.²⁴⁶

Побуне

Као и остатак историје Византијског царства, и време Аморијске династије проткано је бројним заверама и побунама. На сам долазак Михајла Аморијца на трон одговорено је побуном Томе Словена о којој извори говоре као великој опасности. Сам Генесије о побуни доноси две верзије. Заједничко за обе верзије је да су Томи пришли сви стратежи малоазијских тема изузезев стратега Арменијаке и Опсикциона и да је са огромном војском опсео Цариград.²⁴⁷ Друга верзија, далеко мање историчнија, доноси „шаренило“ података. За разлику од прве, где су Арапи у први мах угрожавали Тому, Тома је у овој верзији арапски човек од првог дана, представљао је себе као Константина VI, започео је побуну

²⁴³ Исти, 4.10

²⁴⁴ Исти, 4.18

²⁴⁵ Исти, 4.23

²⁴⁶ Исти, 4.26

²⁴⁷ Исти, 2.2 и 2.4-2.5

још у време Лава V којег је и поразио. Око себе је окупио и лажне синове Констанција и Анастасија, као и Лавовог нећака Григорија Птерота. Без обзира на победе царске војске, одлучујући пораз побуњеницима нанели су нежељено Бугари, тако да је побуна након тога лако угушена а Тома свирепо убијен.²⁴⁸ Ни долазак Теофила на власт није пропраћен мирно, мада је опасност била значајније мања него у време доласка његовог оца. Упркос ненасилној, наследној смени, Генесије напомиње да је Теофил, по доласку на престо, сазвао достојанственике јер се радило о могућој завери.²⁴⁹ Цар страхује од Теофобове могуће завере уочи битке код Дацимона.²⁵⁰ Оно што се свакако обистинило је побуна Персијанаца након пораза. Међутим, мало је вероватно да је ипак мали персијски елемент, мали у односу на остатак великог Царства, могао да представља значајнију опасност, поготово зато што су побуњеници заузели један од градова на обали Понта (Синопу или Амастрис) где су Теофоба прогласили за свог краља.²⁵¹ Реакција цара је била брза, о чему говори да Теофобова жеља да се с царем брзо нагоди.²⁵² Након мирног прекида побуне, Теофоб и персијске трупе скрајнуте су, како из византијске војске, тако и са политичког врха.²⁵³ У време Теофилове власти пада и изгнаништво војсковође Манојла у Сирији, јер је био оптужен за планирање побуне док је био стратег.²⁵⁴ Спор је решен у време посланства монаха Јована²⁵⁵ и Манојло се вратио у Византију у погодном тренутку.²⁵⁶ Теофилов страх од могуће побуне Генесије помиње и када су његови рођаци Мартенаки у питању. За њега Генесије каже да је, који се од свих царева највише бавио дворским аферама, након пророчанства арапске заробљенице да ће Мартенаки дуго владати само гледао да им нашкоди. Успео је да натера главу ове породице, Мартенакија, да се замонаши.²⁵⁷

Према мом мишљењу, малолетство Михајла III зачуђујуће је протекло без већих опасности по његову владавину. Разлог томе понајвише налазим у стабилном политичком

²⁴⁸ Исти, 2.4-2.7

²⁴⁹ Исти, 3.1

²⁵⁰ Исти, 3.7

²⁵¹ Исти, 3.5

²⁵² Исти, 3.7 и 3.8

²⁵³ Исти, 3.5, 3.7 и 3.8

²⁵⁴ Исти, 3.9

²⁵⁵ Исти, 3.10

²⁵⁶ Исти, 3.17

²⁵⁷ Исти, 3.15

савезу окупљеном око њега и царице Теодоре који су чинили Вардин генос и круг окупљен око Теоктиста. Први успех овог савеза био је рестаурација икона, мада колебање царице Теодоре да у први мах то учини²⁵⁸ говори о могућој опасности од иконоборачке опозиције након смене на престолу. Када је, годину дана касније, култ икона обновљен, одговор иконоборачке опозиције био је ненасиљан, млак и оличен у покушају да се новом патријарху Методију намести афера, што је брзо откривено.²⁵⁹ У наредном периоду Михајлове владе уследиле су завере у склопу међусобних окршаја цареве блиске околине-Теоктистово протеривање Манојла под оптужбом за планирање побуне²⁶⁰, Вардина завера за убиство Теоктиста у којем и сам цар учествује²⁶¹, одстрањивање царице Теодоре из палате због могуће завере²⁶² као и Василијева завера за убиство цезара Варде.²⁶³ Кобни низ завера завршио се убиством самог цара, о којем има заиста мало помена.²⁶⁴ За смену династија коју је учинио Василије Генесије не везује никакву побуну, као ни заверу. Једино што опрезно напомиње да су одређени завидници успели да постигну да захладне односи између Василија и његовог сина Лава.²⁶⁵

Предсказањима против Аморијаца

Као и код других византијских аутора, и Генесијево дело проткано је предсказањима и пророчанствима. Њима аутор најчешће надопуњује смрт протагониста, али и кроз њих Генесије често уме и да провуче негативан став према Аморијским владарима. Велику улогу у пророчанствима код Генесија играју жене које имају пророчке моћи. Тако

²⁵⁸ Исти, 4.2

²⁵⁹ Исти, 4.5

²⁶⁰ Исти, 4.8

²⁶¹ Исти, 4.9

²⁶² Исти, 4.11

²⁶³ Исти, 4.20 и 4.23

²⁶⁴ Исти, 4.28

²⁶⁵ Исти, 4.29

слушкиња Михајла I најављује долазак на престо Лава Јерменина²⁶⁶, арапска заробљеница упозорова цара на опасност од породице Мартенака, као и да ће култ икона након његове смрти бити обновљен, а патријарх срамотно свргнут.²⁶⁷ Монаси су такође носиоци пророчанстава. Тако монах најављује пропаст планова Вардана Турчина и успехе Лава Јерменина и Михајла Аморијца²⁶⁸. Јован Граматик предвиђа долазак Василија на власт²⁶⁹, а исто пророчанство Генесије такође везује за цара Теофила.²⁷⁰

Најаве појединих догађаја, најчешће насилних, могу се видети кроз поступке одређених личности. Тако Генесије тумачи гажење Лавове царске одоре приликом крунисања од стране Михајла Аморијца као најаву Лавовог насилног свргнућа.²⁷¹ Генесије доноси и низ најаву Вардиног убиства.²⁷² Природне непогоде такође најављују насиље- комета најављује Томину побуну²⁷³ а земљотрес који руши зидине Паниона најављује пораз побуњеника.²⁷⁴ Земљотрес који руши статуу близу цариградске цркве св. Ане познатију као „Друга“ протумачена је као скорашње убиство другог човека Царства- цезара Варде.²⁷⁵ Једино је низ предсказања везаних за Василија Македонца у служби његовог успона- његов улазак кроз златну капију, надлетање орла изнад његове главе док је био дете, пророчанство „старца који кашље ватру“, као и на послетку јављање свеца у манастиру св. Диомеда који игуману показује будућег цара.²⁷⁶ Појављивање Божјих намесника на земљи Генесије помиње у још два наврата- приликом тешке болести Манојла, Теодориног стрица, што је узето као главни повод за обнову иконофилства²⁷⁷, као и да је Варда сањао Св. Петра који му најављује казну због свргавања патријарха Игњатија.²⁷⁸ Помињање демона је својеврсни Генесијев екскурс у делу везан за експедицију Адријана на Сицилију.

²⁶⁶ Исти, 1.9

²⁶⁷ Исти, 3.15

²⁶⁸ Исти, 1.6

²⁶⁹ Исти, 3.15

²⁷⁰ Исти, 4.26

²⁷¹ Исти, 1.8

²⁷² Исти, 4.20-4.22

²⁷³ Исти, 2.3

²⁷⁴ Исти, 2.9

²⁷⁵ Исти, 4.22

²⁷⁶ Исти, 4.24-4.25

²⁷⁷ Исти, 4.2

²⁷⁸ Исти, 4.20

Демони су му јавили вест о паду Сиракузе.²⁷⁹ Крајњи закључак је да се кроз предсказања могу наслутити и афинитети Генесија као аутора. Она најављују смрт владара и личности којима није наклоњен, као и успон владара којем је наклоњен. Свечи помажу коначну победу над иконоборством, а најављују казну за свргавање патријарха којем је Генесије наклоњен.

Цареви на самрти

Генесије, по правилу, у последњим главама сваке књиге, везујући за смрт владара, даје кратак преглед о његовој личности. Један изузетак од овог правила биће поменут.

Лаву V, који је убијен на свиреп начин у цркви, да би касније био развлачен по Цариграду, Генесије одаје почаст што је обновио многе градове широм Тракије и Македоније. Ипак, замера му његово иконоборство које хиперболизује до чињенице да упражњава паганске обреде.²⁸⁰ За оснивача Аморијске династије, који је умро природном смрћу Генесије нема лепих речи- говори да је Михајло II по свом говору био недостојан царског положаја, а да је током владавине постао нерационалан и дволичан. Међу замеркама које су везане за његово безбожништво (иконаборство) стоји и да је оженио замонашену Еуфросину, као и да је заточио св Методија и убио епископа Сарда Евтимија.²⁸¹ Пред Теофилову прерану смрт изазвану тешком болешћу Генесије наводи говор последњег цара иконоборца који ламентује јер млад умире, оставља младу удовицу и недораслог сина, а од присутних је тражио да их поштују.²⁸² Поред многих мана, од којих је ароганција најизраженија, Генесије му, попут Лаву, као врлину приписује градитељску делатност- обновио је градске зидине.²⁸³ Највише му замера безбожништво (иконаборство), као и његовим претходницима. Говори да је уздрмао веру и црквена лица²⁸⁴ као и да је увредио православље.²⁸⁵ За прогоне против правоверних, међу којима су и Михајло, синкел јерусалимске патријаршије, браћа Теодор и Теофан и многи други, Генесије везује много

²⁷⁹ Исти, 4.33

²⁸⁰ Исти, 1.20-1.24

²⁸¹ Исти, 2.14

²⁸² Исти, 3.18

²⁸³ Исти, 3.20

²⁸⁴ Исти, 3.19

²⁸⁵ Исти, 3.22

непогода које су се десиле за време његове владавине као вид Божјег незадовољства овим владаром.²⁸⁶ Оваквих података за смрт Михајла III нема. Разлог томе може се наћи у тешком послу који је Генесије имао да прећути околности под којима је Михајло убијен као и име његовог убице. За хваљење поменутог Василија I Генесије посвећује значајно више места. Последњих пет глава говори о Василију који је био посвећен државним пословима, одличан ловац, бацач копља, рвач, доброчинитељ, задужбинар.²⁸⁷

Грешке, контрадикторности, верзије догађаја

Како би се што боље разумела конфузност везана за Генесијево дело, као и раније изнесене оцене Генесија као аутора, у овом поглављу изнећу кратак преглед нерегуларности које се налазе у „Историји владара“. Уз сав уложени напор напомињем да сигурно постоје грешке и контрадикторности које нисам успео да приметим.

Готово да нема важнијег догађаја у „Историји владара“ о којем Генесије не доноси барем две верзије догађаја, које су често изузетно контрадикторне и уобичајно је једна легендарнија од друге. Тако Генесије доноси две верзије о држању Лава Јерменина у бици код Вериникије²⁸⁸, као и о пореклу његовог иконоборства.²⁸⁹ За време оснивача Аморијске династије он доноси по две верзије за његово ослобађање из ланаца²⁹⁰, за побуну Томе Словена²⁹¹ у оквиру којег, за мене заиста значајно, доноси две верзије о држању Арапа.²⁹² За време Теофилове владе Генесије пружа две легендарне верзије о пореклу Теофоба²⁹³ као и опис битке код Дацимона из неколико углова²⁹⁴ и побуну Персијанаца.²⁹⁵ Приликом хвалоспева о Василијевим рвачким способнима Генесије на два места даје готово исту

²⁸⁶ Исти, 3.19

²⁸⁷ Исти, 4.38-4.42

²⁸⁸ Исти, 1.1 и 1.2

²⁸⁹ Исти, 1.13 и 1.22

²⁹⁰ Исти, 1.1

²⁹¹ Исти, 2.2.-2.3 и 2.4-2.9

²⁹² Исти, 2.2 и 2.4

²⁹³ Исти, 3.3 и 3.4

²⁹⁴ Исти, 3.2, 3.9 и 3.14

²⁹⁵ Исти, 3.5-3.7 и 3.8

причу, само са два различита противника. У првој верзији противник је Константин Јерменин, док је у другој противник Бугарин.²⁹⁶ Када год су у питању биле верзије истог догађаја трудио сам се да током тумачења прво увидим сличности, као и да на послетку издвојим разлике.

У делу има грешака, мало вероватних могућности и контрадикторности. Прва реч прве књиге је свакако грешка. Он битку код Версиникије погрешно ставља у 6322. годину од стварања света²⁹⁷, док је тачна година по овом рачунању 6321. , с обзиром да се битка код Версиникије одиграла 22. јуна 813. године.²⁹⁸ За предсказање о доласку Василија на власт везује у трећој књиги Јована Граматика²⁹⁹ а у другој цара Теофила.³⁰⁰ Варду у неколико наврата за време пре узимања цезарске титуле назива цезаром.³⁰¹ За Вардиног сина Антигона говори да је током очевог убиства одвео део војске у Цариград³⁰², али и да је био присутан.³⁰³ За Антигонову личност везана је још једна Генесијева тенденција, а то је давање учешћа недораслих младића у важним догађајима, о чему је већ писано. Тако Антигон, са неколико година бива послат код Теофилиска на рвачко такмичење³⁰⁴ а у време очевог убиства са неких 13. година јавља се као важан чинилац којем је поверен део војске³⁰⁵ или од чијег присуства завереници страхују³⁰⁶. Сличан екскурс Генесије прави и када највише једанаестогодишњаку Теофилу придаје улогу у одбрани Цариграда у време Томине побуне.³⁰⁷ Међу озбиљне Генесијеве грешке сврстава се и битка код Дацимона у време Михајла III која је готово иста као у време Михајловог оца и по свему судећи, тотално измишљена.³⁰⁸ Карактеристично је и Генесијево бркање титула и функција које одређене личности носе. Најкарактеристичнији пример везан је за војсковођу Манојла о

²⁹⁶ Исти, 4.26 и 4.40

²⁹⁷ Исти, 1.1

²⁹⁸ Г. Острогорски, Историја Византије, 204.

²⁹⁹ Genesios, 3.15

³⁰⁰ Исти, 4.26

³⁰¹ Исти, 4.18 и 4.26

³⁰² Исти, 4.22

³⁰³ Исти, 4.23

³⁰⁴ Исти, 4.26

³⁰⁵ Исти, 4.22

³⁰⁶ Исти, 4.23

³⁰⁷ Исти, 2.2 и 2.5

³⁰⁸ Исти, 4.14

које у једном делу Генесије говори да је пре бекства био стратег³⁰⁹, док је у другом делу након повратка добио функцију магистра³¹⁰ да би у време битке код Дацимона, пре које се непосредно вратио, вршио функцију заповедника Схоле, за коју Генесије каже да ју је вршио и пре бекства.³¹¹

Закључак

Критички тумачећи „Историју владара“ Јосифа Генесија и систематизујући их у наведена поглавља дошао сам до одређених закључака везаних за Аморијске владаре. О позицији Генесија као писца не може се много сазнати ако у обзир не узмемо његово дело. Већ кроз тумачење Генесијеве уводне речи „Историје владара“ сазнаје се да је дело писано по налогу Константина VII и да је, природно, наклоњено Македонској династији, чему у прилог говори врло повољан однос аутора према оснивачу ове династије Василију I и готово увек негативан однос према његовим претходницима. Дело је пуно грешака и контрадикторности, а многе од њих сам успео да уочим и наведем у посебном поглављу. Оно што засигурно остаје Генесијев лични печат свакако је неприродна приврженост Константину Јерменину која се не може наћи код других извора који говоре о овом времену, за шта се као најреалнија могућност намеће Генесијева сродност са овом личношћу. Поред тога, као део Генесијевог личног печата тумачећи дело може се наслутити његова политичка приврженост источној политици Царства, мржња према иконоборству и постављању Фотија за патријарха.

Успон Михајла Аморијца чест је случај у Византијској историји. Да Византинац нижег порекла може, захваљујући својим способностима, лако да се успиње у државној хијерархији, потврђује и случај оснивача Аморијске династије. У први мах његов успон везује се за његове војничке способности, да би се након доласка Лава Јерменина на престо успињао захваљујући дугогодишњем пријатељству. Ипак, коначни успон на престо обливен је Лавовом крвљу. О Теофилу и Михајлу III, пре доласка на престо, нема много

³⁰⁹ Исти, 3.9

³¹⁰ Исти, 3.17

³¹¹ Исти, 3.14

података код Генесија, јер су на њега дошли веома млади, ненасилно, наследним путем као једини синови својих преминулих очева. Ипак, за Теофила показано је да је било тешко могуће да његова одбрана Цариграда од Томе Словена буде нешто више од почасне.

Лав V је својом владавином омогућио даљи успон оснивача Аморијске династије, а тридесетогодишњим миром са Бугарима одрешене су руке прве двојице Аморијских владара за несметано ратовање против Арапа на Истоку. Њега Генесије сврстава у исти иконоборачки табор као и Михајла II и Теофила, мада уз могућност да није био одувек иконоборац, за разлику од потоње двојице, за које код Генесија дилеме нема. О Василију Генесије, без изузетака, пише у позитивном светлу, док моменте који се могу протумачити као негативни, свесно прећуткује или представља у бољем светлу. Док су насилни доласци на власт Лава Јерменина и Михајла Аморијца подробно описани, Василијев долазак на власт свесно је прећутан. За разлику од поменуте двојице, Василије се успињао пре свега захваљујући својој снази и нарочитој наклоности последњег Аморијца. За разлику од владара Аморијаца који су првенствено војсковође, Василије често у походима и не учествује. Са друге стране, показано је да је западној политици Василија Генесије посветио далеко више пажње него западној политици свих осталих владара.

У вези односа са суседним народима у издвојеном поглављу доказани су Генесијеви афинитети ка источним границама Царства. Сукоби на тим границама били су константни, али променљивог карактера. За време владавине Лава V, Михајла II и Теофила карактеристичан је сукоб са званичним багдадским халифом, док у време Михајла III и Василија I актери сукоба су погранични емири и павликијанци. Као прекретна година у овим сукобима намеће се 838. и пораз византијске војске код Дацимона, након чега ће кренути постепени византијски успеси и померање источне границе на штету Арапа. Период пре 838. карактеристичан је по томе што су две велике државе користиле унутрашње немире својих непријатеља у своју корист- халифа је подржавао побуну Томе Словена у време Михајла II, док је Теофил подржавао хурамитски устанак против халифине власти. Односи на Балкану о којима Генесије слабије пише обојени су првобитним сукобима, затим тридесетогодишњим миром и на послетку својеврсним дипломатским тријумфом Византије оличеном у почетку покрштавања Бугара. Када је у

питању црквена политика царева, о којој је Генесије далеко сажетији него када говори о ратним стварима и заверама, показана је могућност да Лав V није био одувек иконоборац, док је за Михајла II и Теофила иконоборство неоспорно и од Генесија највише критиковано. На примерима је доказано тенденција јачања утицаја византијске цркве након 843. , упркос повременим потресима, као и непријатељски став Генесија према Фотију. Када су у питању људи из круга блиског цару, о царицама се заиста мало говори, изузев Теодоре, и то не као царева жене, већ у улози царице-мајке, када јој Генесије придаје велики значај, што је и потврђено бројним примерима. Кроз остатак овог поглавља настојао сам да потврдим моју својеврсну теорију која подразумева да се цареви који се успну на престо (Лав V, Михајло II и Василије II) највише ослањају на људе који им нису сродници, док се број сродника у највишем врху државе током владавине њихових наследника (Теофил, Михајло II) из генерације у генерацију повећава, што је било и оличено у првенству Вардиног геноса. Када су у питању непријатељства према аморијској династији, највеће је било оличено у виду побуне Томе Словена у време почетка владавине Михајла II, док до убиства Михајла III тако опасних побуна и завера није било.

У поглављу намењеном предсказањима трудио сам се да их систематизујем и донео сам закључак да се кроз предсказања могу наслутити и афинитети Генесија као аутора. Она најављују смрт владара и личности којима није наклоњен, као и успон владара којем је наклоњен. Свечи помажу коначну победу над иконоборством, а најављују казну за свргавање патријарха којем је Генесије наклоњен. На основу последњих глава сваке књиге може се закључити да Генесије Лаву V, Михајлу II и Теофилу највише замера иконоборство, о Михајлу III ћути због природе његове смрти, а о Василију има само речи хвале. Свакако најнезахвалнији, али и мени лично најзанимљивији део био је тражење и сакупљање бројних нерегуларности на које сам наишао читајући „Историју владара“, а које су систематизоване у последњем поглављу.

Библиографија

1. Al-Tabari, C. E. Bosworth (trans.) , *The History of al-Tabari*, v. 33 (1165-1329), Storm and Stress along the Northern Frontiers of the 'Abbasid Caliphate, New York 1991.
2. Genesios, Joseph, A. Kaldellis (trans.), *On the reigns of the emperors*, Australian Association for Byzantine Studies, Canberra 1998
3. John Skylitzes, J. Wortley (trans.), *A Synopsis of Byzantine History, 811–1057*, with J.-C. Cheynet and B. Flusin (Cambridge, 2010)
4. A. Markopoulos, *Quelques remarques sur la famille des Genesioi aux IXe-Xe siecles,* ЗРВИ 24-25 (1986) 103-108
5. Barisic, F., *Genesije i Teofanov nastavljajac*, 1958.
6. Б. Ферјанчић, *Византија и Јужни Словени, Етхос*, Београд 2009.
7. Георгије Острогорски, *Историја Византије*, Просвета, Београд 1969.
8. J. Herrin , *Women in Purple: Rulers of Medieval Byzantium* , Phoenix Press, London 2002..
9. J. B. Bury, *A History of the Eastern Roman Empire From the Fall of Irene to*
10. *the Accession of Basil I (A.D. 802-867)*, New York, 1965
11. J. Кодер, *Византијски свет, Утопија*, Београд 2011.
12. H. Kennedy, *The Early Abbasid Caliphate: A Political History*, London, 1981.
13. 8. C. Mango, *When was Michael III Born?*, *Dumbarton Oaks Papers* vol 21 (1967.), 253-258